

fyzika deskriptiva filosofie sociologie ekonomika výtvarné umění design koncept
ekologie logistika psychologie historie antropologie biologie výpočetní technika

filosofie/kultura
věda/technologie
politika/společnost

Samotný pojem umění vznikl až v 2. pol 15.st. , 16.st.
(zásluhu na tom měl Michelangelo, Vasari, akademie,...)

V řečtině „*technae*“.

Řecko je kolébkou evropsky chápané estetiky;
má nejen konstitutivní, ale i zprostředkovatelský význam.

Základním požadavkem je, že umění má napodobovat přírodu.

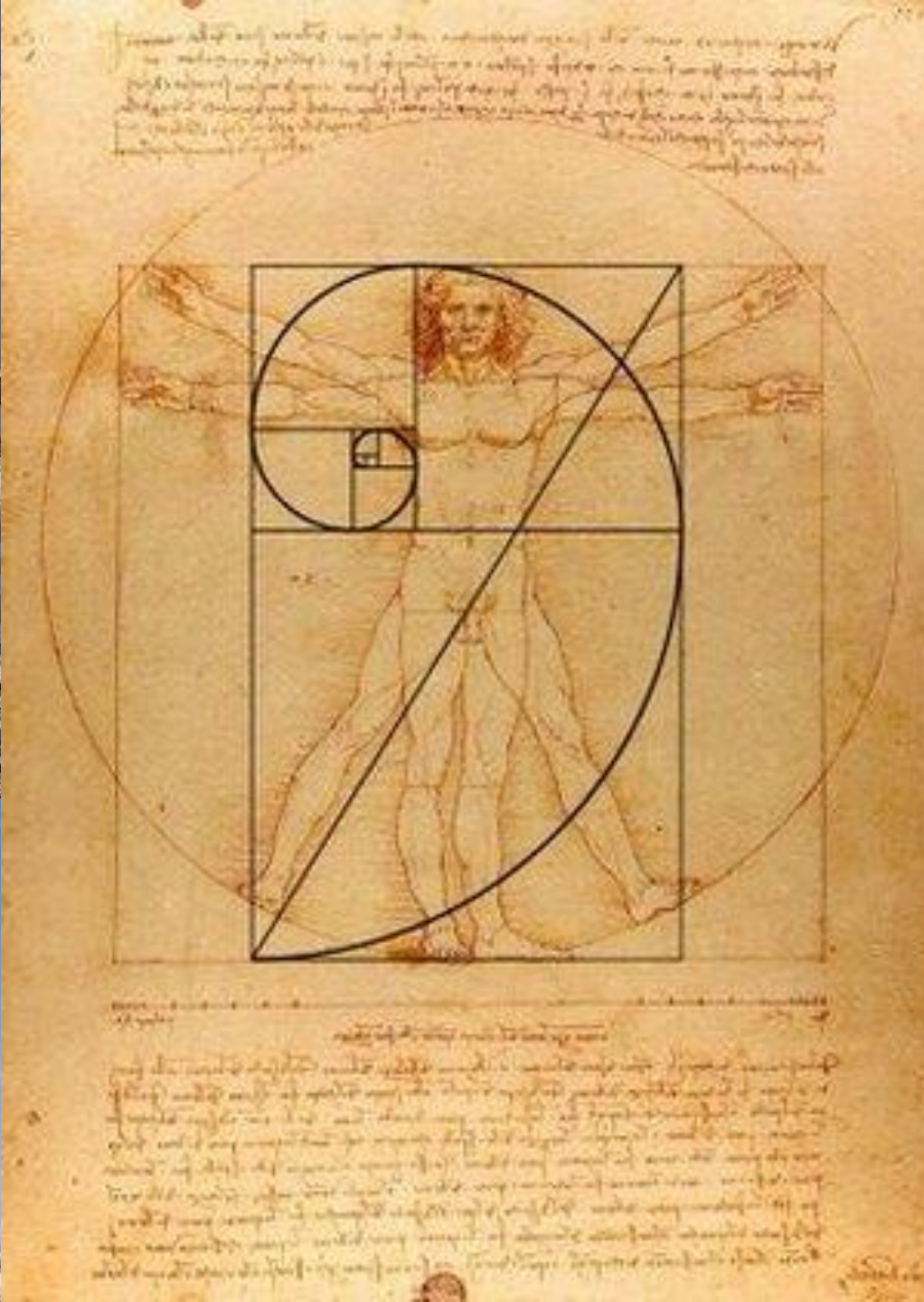
Architekton – z řec. tesař, stavitel

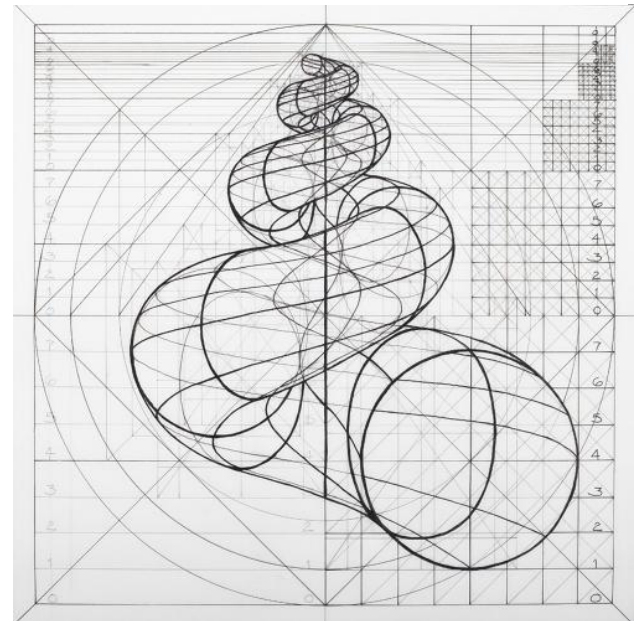
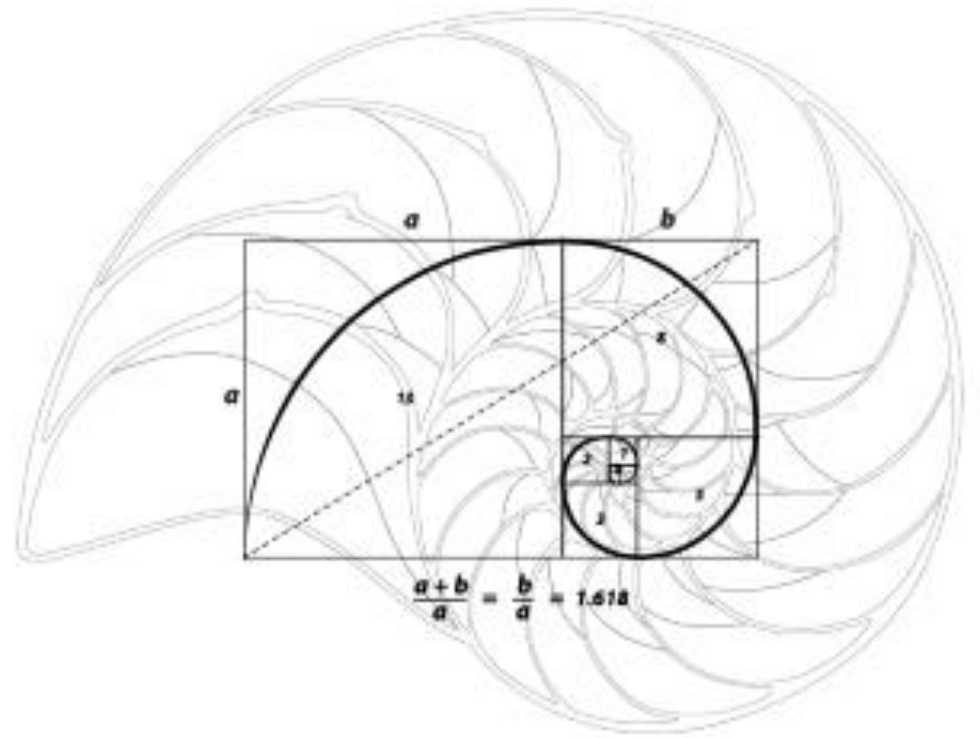
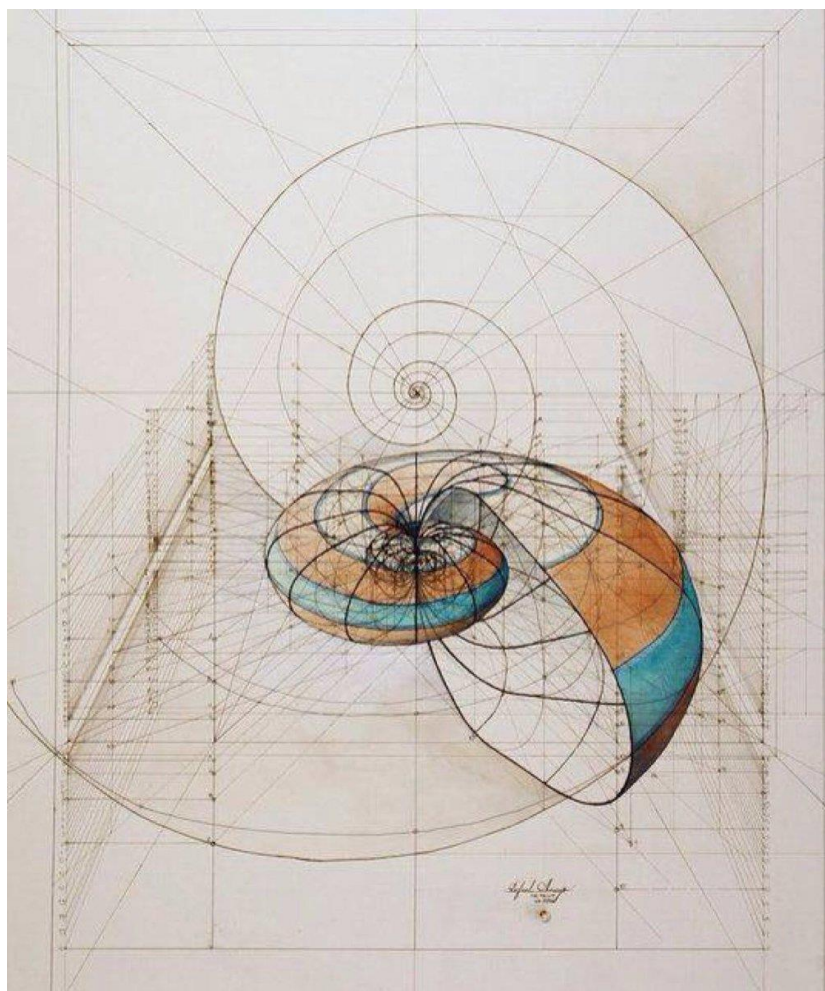
Starověký Řím začal chápat architekta jako autora návrhu stavby;
přesto však šlo v dnešním smyslu chápání spíše o **stavitele**.

Vitruvius – nejznámější teoretik starověké architektury, 1.st.př.n.l.

10 knih o architektuře (*utilitas, fertilitas, venustas*)

Věnováno Augustovi, zaměření hl. na technické problémy, myšlenka symetrie.
Hájí princip napodobení i u architektury.

1753, M.A Laughier – Esej o architektuře

King's College Chapel, Cambridge, 15.st.

STŘEDOVĚK

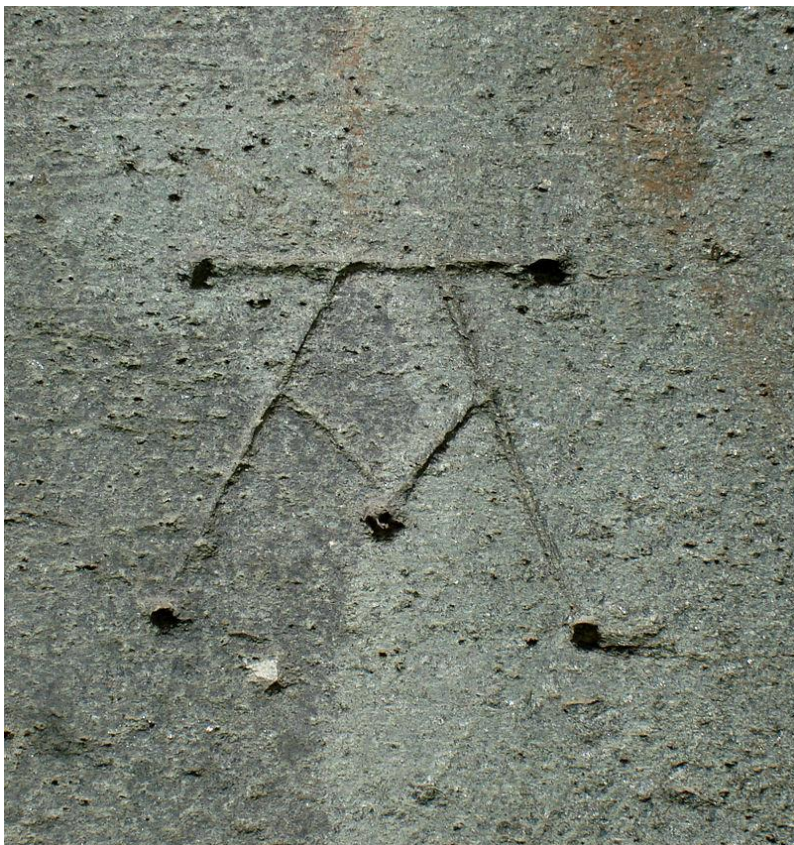
Tzv. „**svobodná umění**“ (*artes liberales*);
vychází z myšlenkového obsahu antiky (zmínky u Senecy)

- Aritmetika (nauka velikostech)
- Astronomie (nauka o pohyblivých velikostech)
- Geometrie (nauka o nepohyblivých velikostech)
- Musica (nauka o proporcích mezi velikostmi)
- Gramatika (latina a literární díla)
- Retorika (sestavování knih a dopisů, právo a etika)
- Dialektika (logika a filosofie, argumentace proti kacířům)

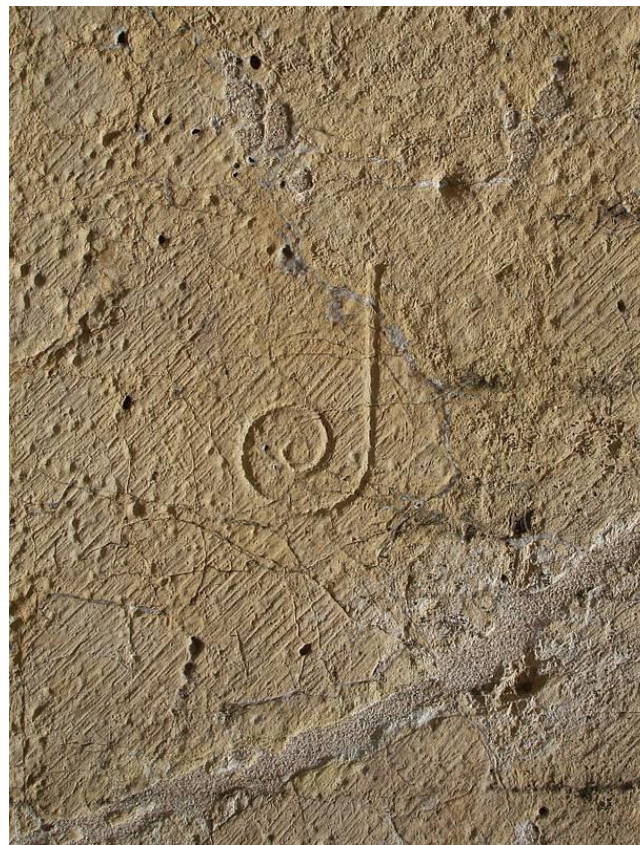
Umělecké disciplíny jako malířství, sochařství a dokonce i architektura byly považovány za řemeslo (*artes vulgaris*).

archeticium – řemeslo

Specifické společenské postavení měli **stavitelé katedrál** (stavitelské hutě, kamenické značky).

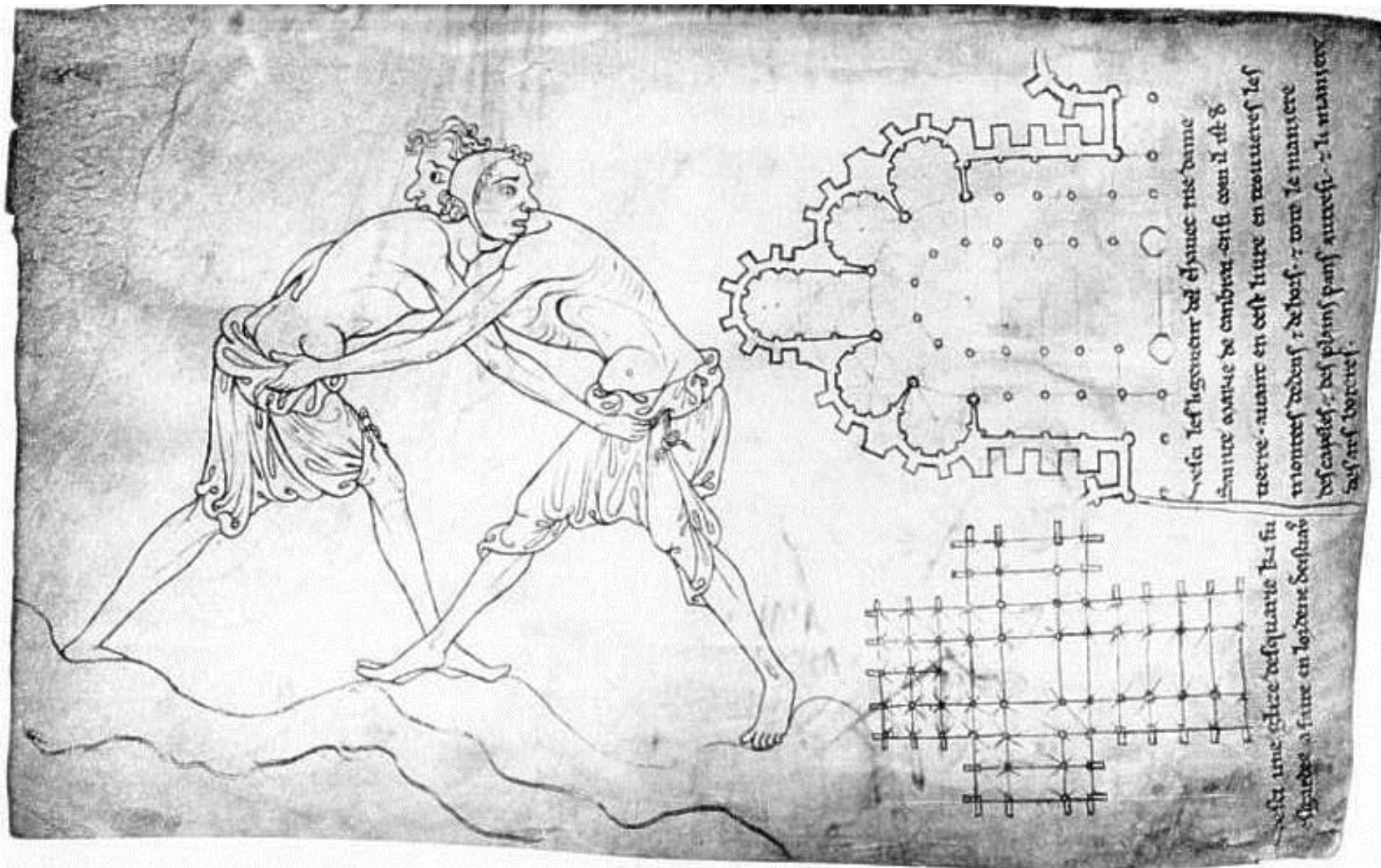

Značka z Nidaroské katedrály,
Torndheim, Norsko, pozdní 12. století.

Značka z katedrály Coimbra,
Portugalsko, 12. století

skicář **Villarda de Honnecourt** (13. století, pravděpodobně stavitel, asi z Picardie)
33 pergamenů, 250 kreseb.

En ces-iiii-figures adelligines de
 Lact de ionetrie-mais al conoistre
 coustent auoir que es figure le savoir
 uelt de q' chose que deat auoir

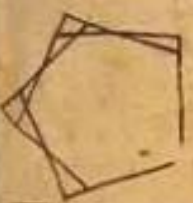
20

ar chs toutom le point en mi en camp a conpnt	ar chs tout om lemo le don point are de dent-iii- plet de ore	ar chs tout om enra centmen s	ar chs tout om enra centmen s
ar chs tout om chori- dent p' res a sui point Si lent uelant	ar chs tout om uolere bestor de machonrye m en de	ar chs tout om uelere bestor	
ar chs tout om on point de lat om a que se fat de un plet blanc	ar chs tout om on ed tre autre tant el uolt com el pin el	ar chs tout om alagee bone aue tout palre	ar chs tout om grec bone plet com el lat
ar chs tout om estim corns bon et tre tout blanc et tout bestor	ar chs tout om om p' res om let moutre tout p' res	ar chs tout om le tel bon p' res	ar chs tout om al uolere tout tout uolere tout
ar chs tout om uolere tout			com ces figures sont estrees de geometrie

Par cha tout om on capitel dunt colon
bet a dieu sole. seu nest nyel si en con
bret set li machonerie bone

Par mit om on oef del los on
pore par mesure. que li pore
chice soz luef

Par cha portait om on
tout achine naitur

Par cha tout
nom les portif
dome mesure tallie.

Par cha de nom on
mesure se rature. sans
molle

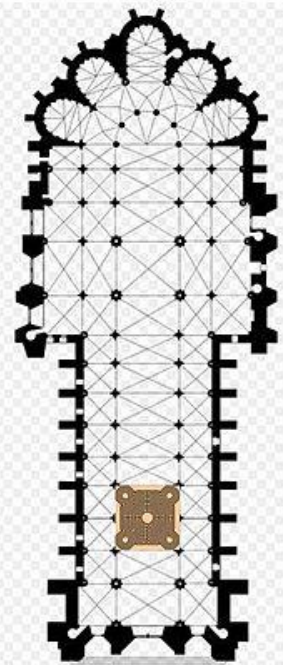

Par cha bouzain ornement
sagit tout molle. par on
membre

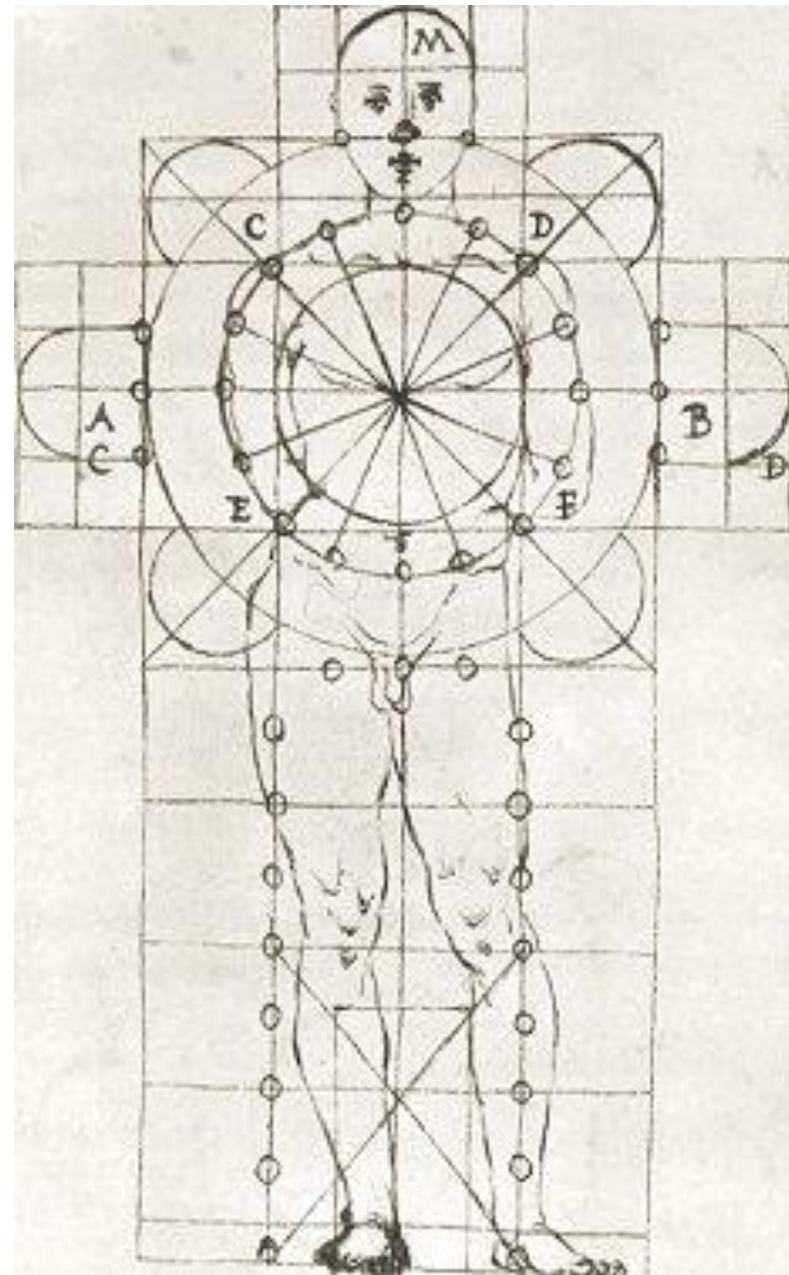
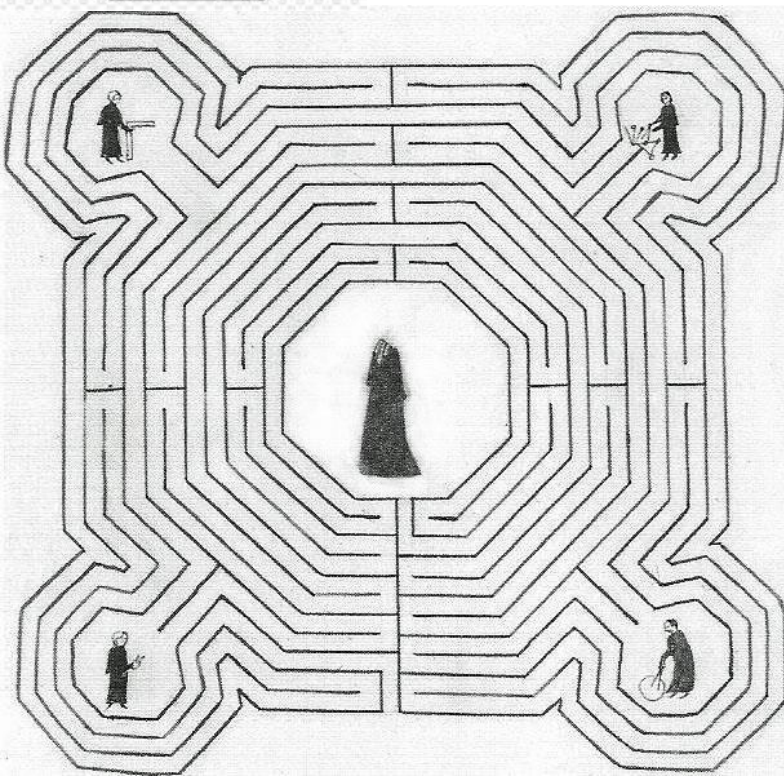
Par cha tout om. mesure
re engarde

Par cha tout om
tout mesure
d'arche ou pas
ouste ou hif

Labyrint katedrály v Remeši
12. st.

Francesco di Giorgio, Antropomorfní plán kostela (1470)

15. st. – Florencie – tzv. „kresebná umění“

získala stejný společenský statut, jako dříve svobodná umění (Michelangelo)

V 16. stol. byla vytvořena hierarchie důležitosti pořadí, podle tzv. funkční objektivitu. Nejdříve budova, v ní socha, pak obraz,..

1) ARCHITEKTURA – prostorové umění, reprezentace člověka

2) SOCHAŘSTVÍ – prostorové umění, součást architektury

3) MALÍŘSTVÍ – nejméně objektivní, dvojrozměrné (ornament není ničím vázán, nejsvobodnější tvůrčí činnost)

Začal se používat termín **Disegno**, který označoval nejenom kresebný návrh, ale také nápad/myšlenku týkající se způsobu obsahu zpracování.

Architektonické plány byly majetkem hutí (15., 16.st), pro dělníky se reprodukovaly sborové vzorníky (půdorys, nárys, řez)

V 17. a 18. st. se hromadně zakládají **AKADEMIE** – instituce, kde se vyučuje umění. Určují také normativní kritéria toho, co je a není umění.

Michelangelův okruh a Medicejský dvůr – 1. Akademie vznikla v 15.st., nejprve sochařská pod patronátem Lorenza Medici, později Akademie kresby (**Accademia del Disegno, 1563**) a okruh kolek **Giorgio Vasariho**.

Spojení všech třech disciplín v ucelený umělecký útvar – zejména v baroku vrcholila snaha spojit všechny složky kresebných umění do jednolitého celku – v 17. století „*Bel composto*“ neboli „krásné spojení“.

Il Gesù - Giovanni Battista Gaulli, Baciccio, Baciccia (1674 -1679)

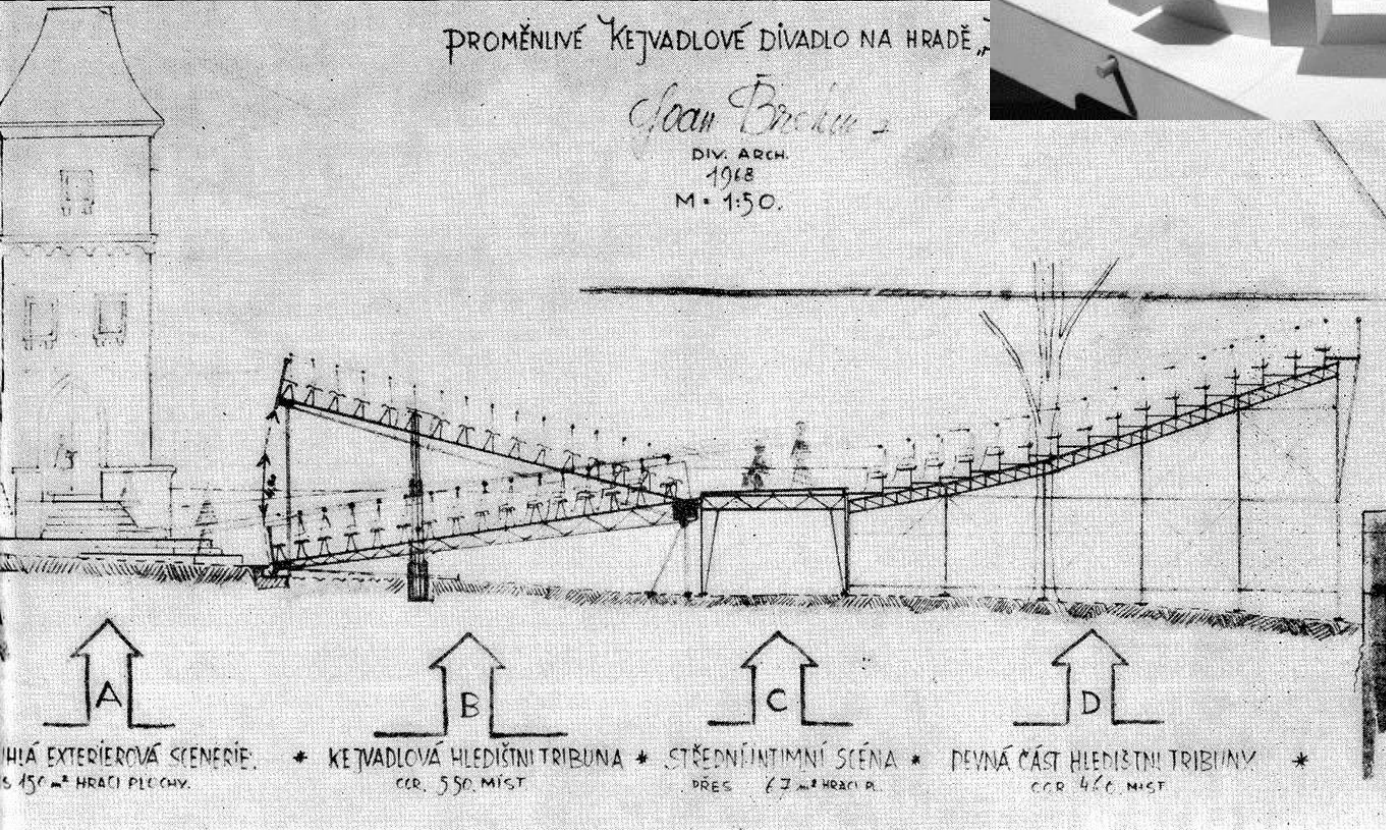
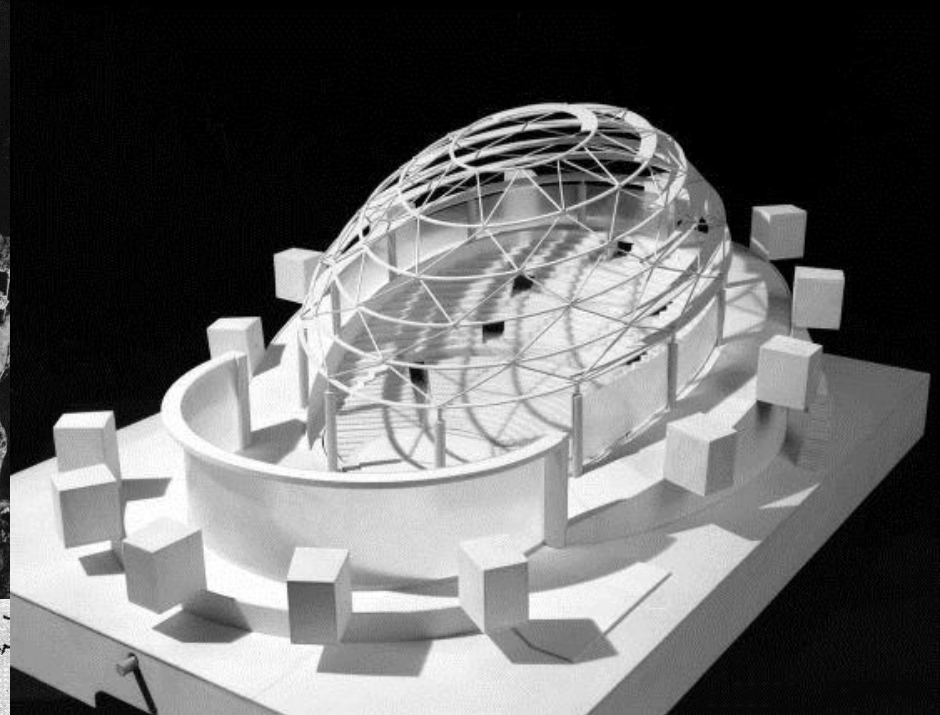
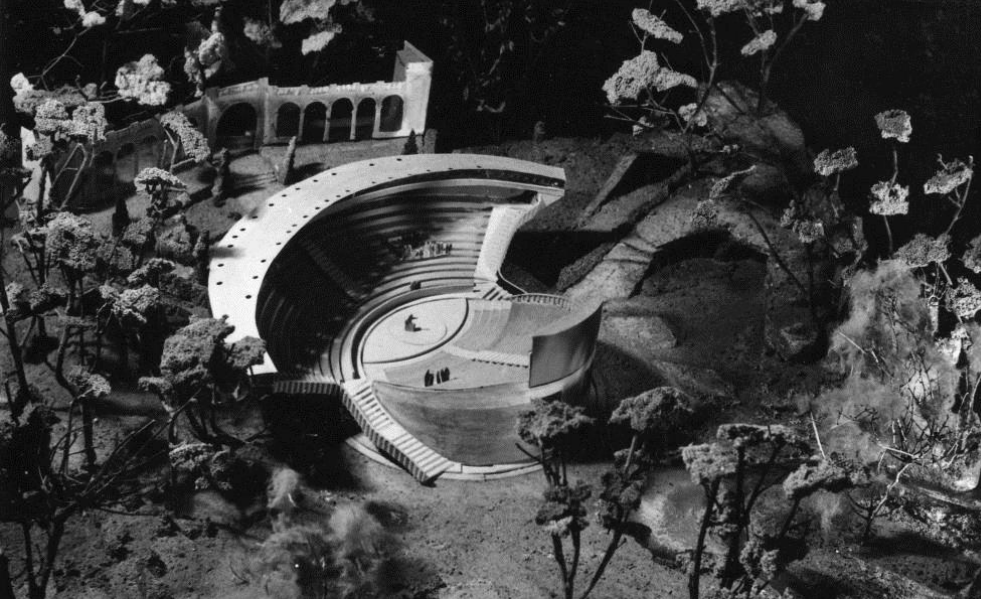
Gian Lorenzo Bernini, *Ecstasy of Saint Teresa*, 1647-52
(Cornaro Chapel, *Santa Maria della Vittoria*)

Bernini, Hrob papeže Alexandra VII. Chigi

Myšlenka podobného propojení našla na přelomu minulého století svou aktualizaci v termínu **Gesamtkunstwerk**.

Gropius' Totaltheater.
Projekt für ein Totaltheater,
1927 Modell: Katrin
Draeger, Stefan v.

Vlevo nahoře: Model
divadla s otáčivým
hledištěm,
Český Krumlov Castle
Park, 1958

Joan Brehms: Podélný
řez kyvadlovým hledištěm
na Karlštejně, 1968

Jacques-Germain *Soufflot*, *La Comédie Francaise*, 1776

Forum Fridericianum,
Berlín, 1850

V 19.st. vznikla základní definice: **materiální** a **prostorová**; lze ji zkoumat z vnitřku (prostorovost) a z vnějšku (hmota).

STYL – pojem vzniklý v 19.st.

Souhrn znaků, které určují rozpoznatelnost jednotlivých historických epoch vedle sebe.

„Soulad uměleckého projevu s dějinami jeho vznikání“ (Semper)

Styl je nejlépe rozpoznatelný právě v architektuře.

Sloh – od středověku se šířily jednotlivé „díleenské styly“ v rámci slohů – pohyb z centra do provincie, ale i naopak

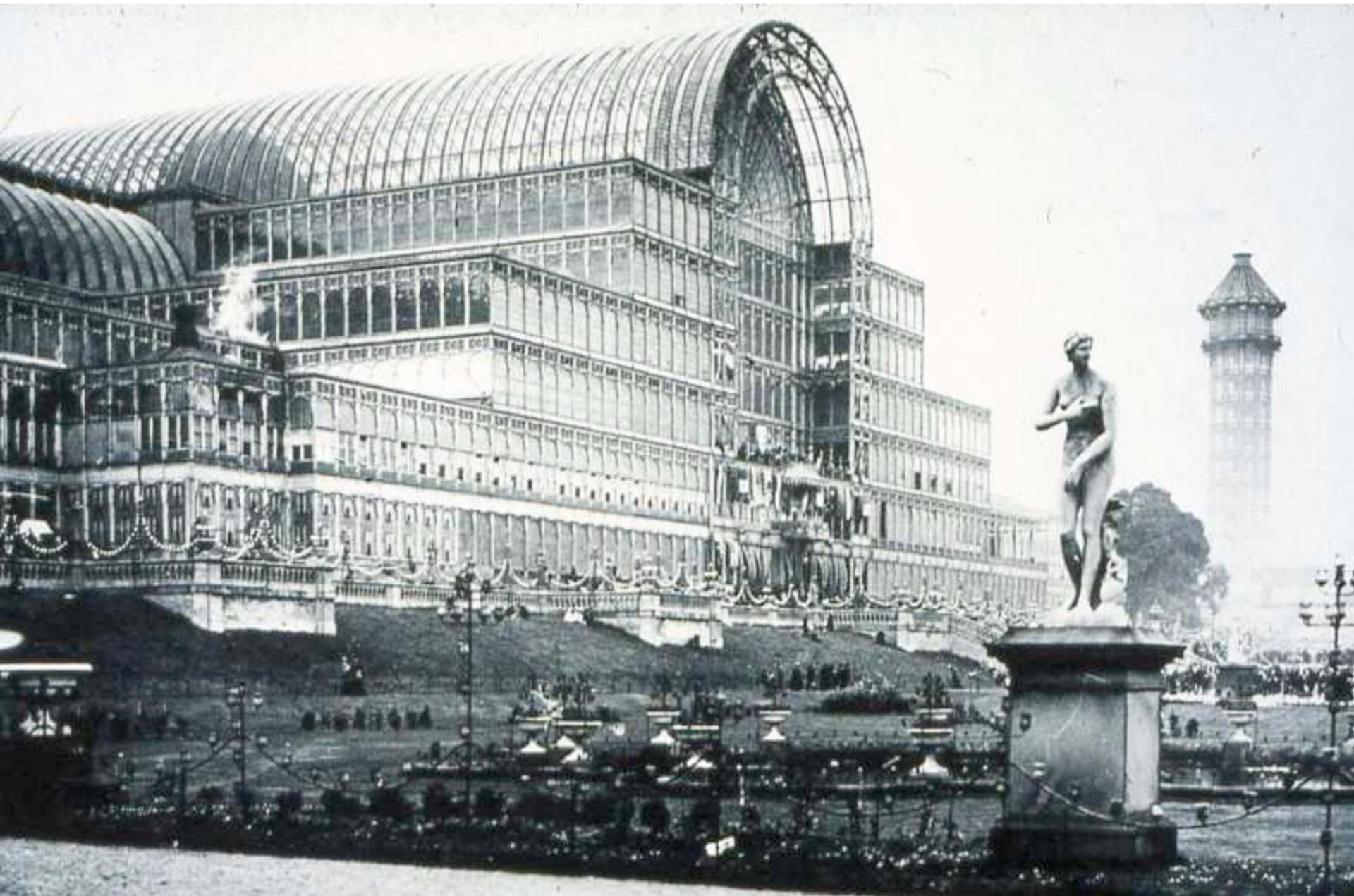

Leo von Klenze, Walhalla u Řezna, 1830

Karl Friedrich Schinkel, Kreuzberg, 1829

Josef Paxton Cole – **Crystal Palace, 1851**

Základní architektonické prostředky:

Funkce (světská, sakrální, vojenská, rekreační, speciální, efemerní,..); funkce podmiňuje styl, dle vzhledu budovy lze odvodit její funkci (funkcionalisté toto určení popřeli)

Prostor (vnější x vnitřní; aditivní – románské umění, divisivní – gotika, kontinuální – funkcionalismus a „plynoucí prostor“)

Hmota (rozděluje/vymezuje prostor; základem hmoty je zeď; stereotomní princip vs tektonický princip)

Světlo (praktický i výtvarný účinek, zdůrazňuje i rozděluje prostor vizuálně/ilusivně/ psychologicky – viz. Bernini a vrcholný ilusivní barok)

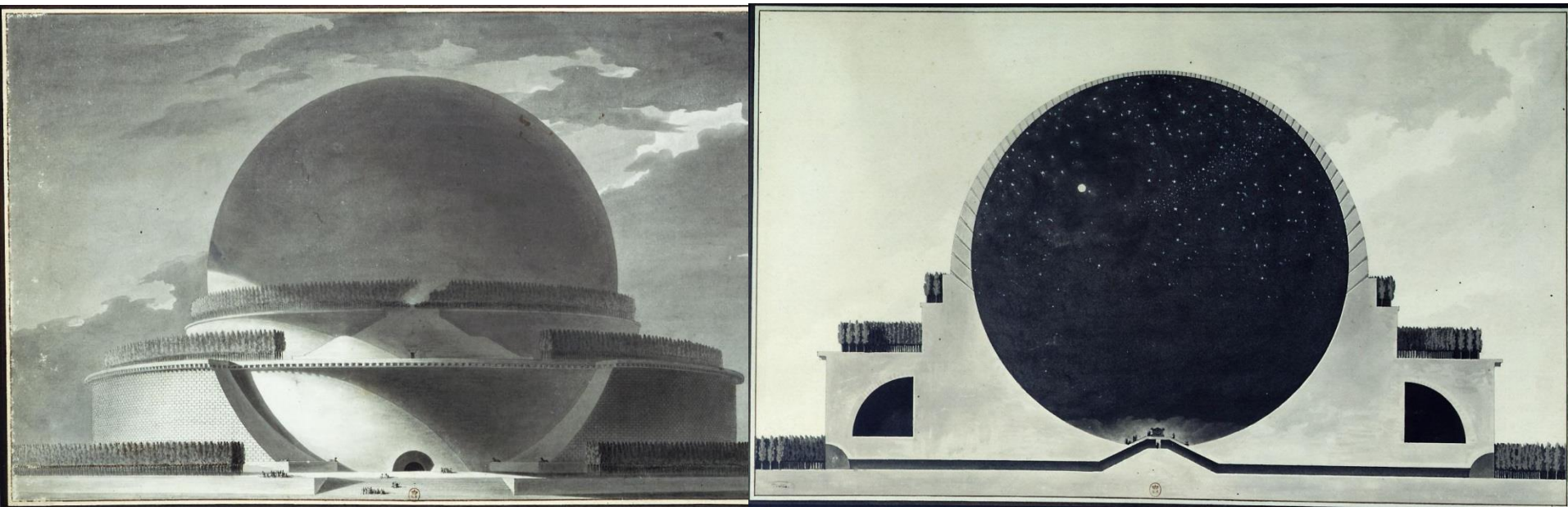
Barva (mění se společně se vkusem a módou, symbolický a psychologický význam – viz. vitráže) 19. století – „barva je šatem architektury“ (Semper)

FUNKCE

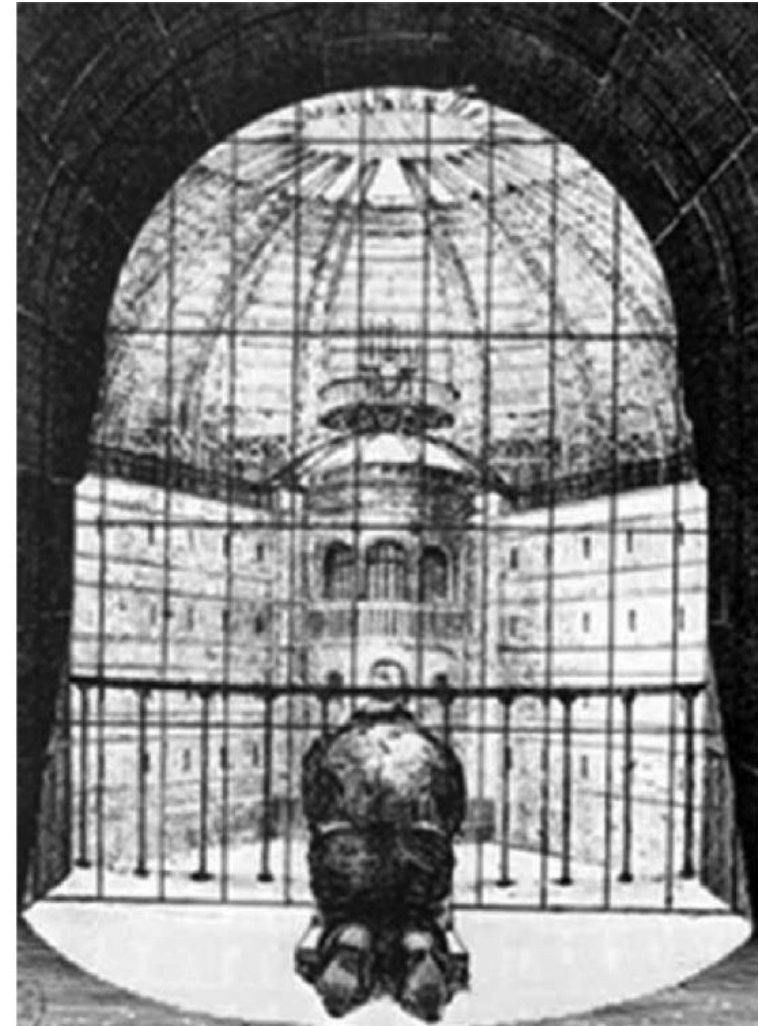
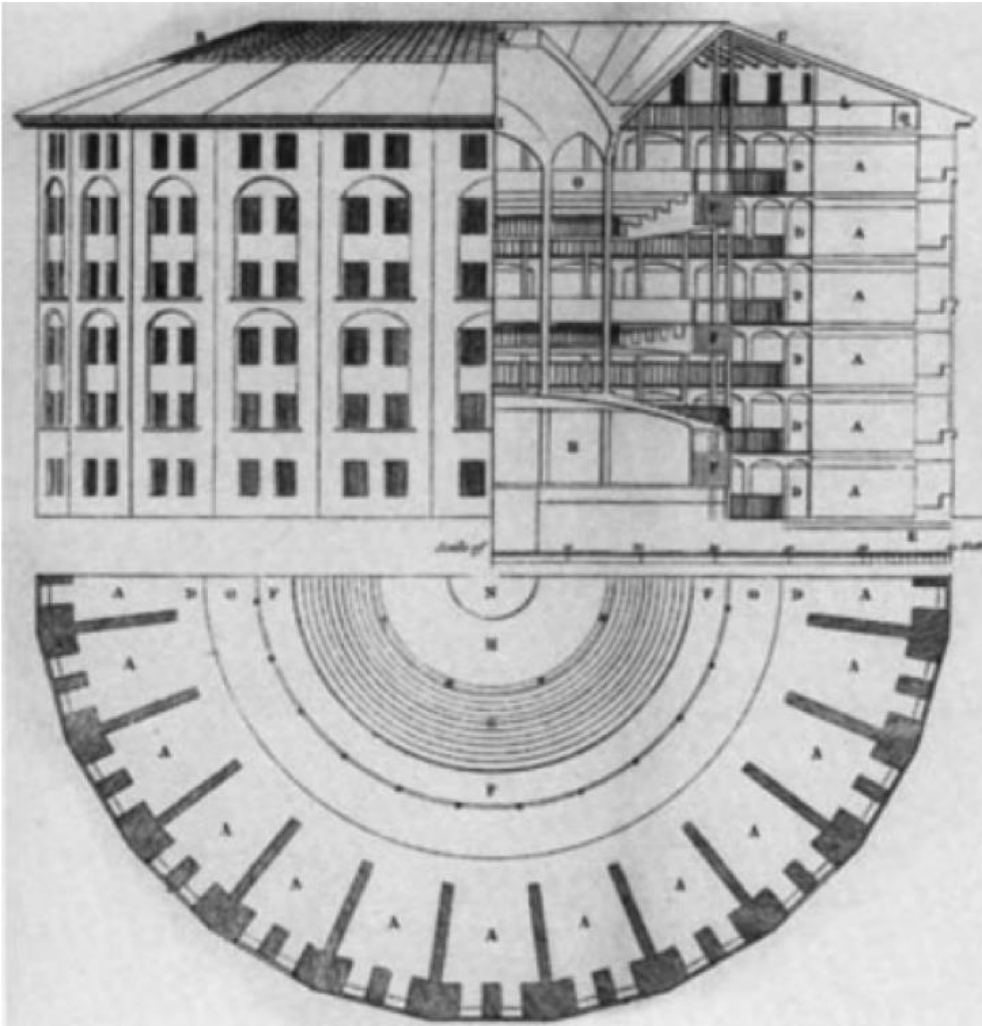
termín *decorum* – vhodnost, uměřenost k něčemu
convénance - vhodnost přiměření účelu, estetika vztahů,
formální program ke společenské situaci
bienséance – subjektivní termín, souvisí se sociálním statutem

Důležité je udržení *genia loci* – finanční, estetické, praktické důvody + tradice

Étienne-Louis Boullée, Newtonův epitaf, 1784

Jeremy Bentham, Panopticon, 1781

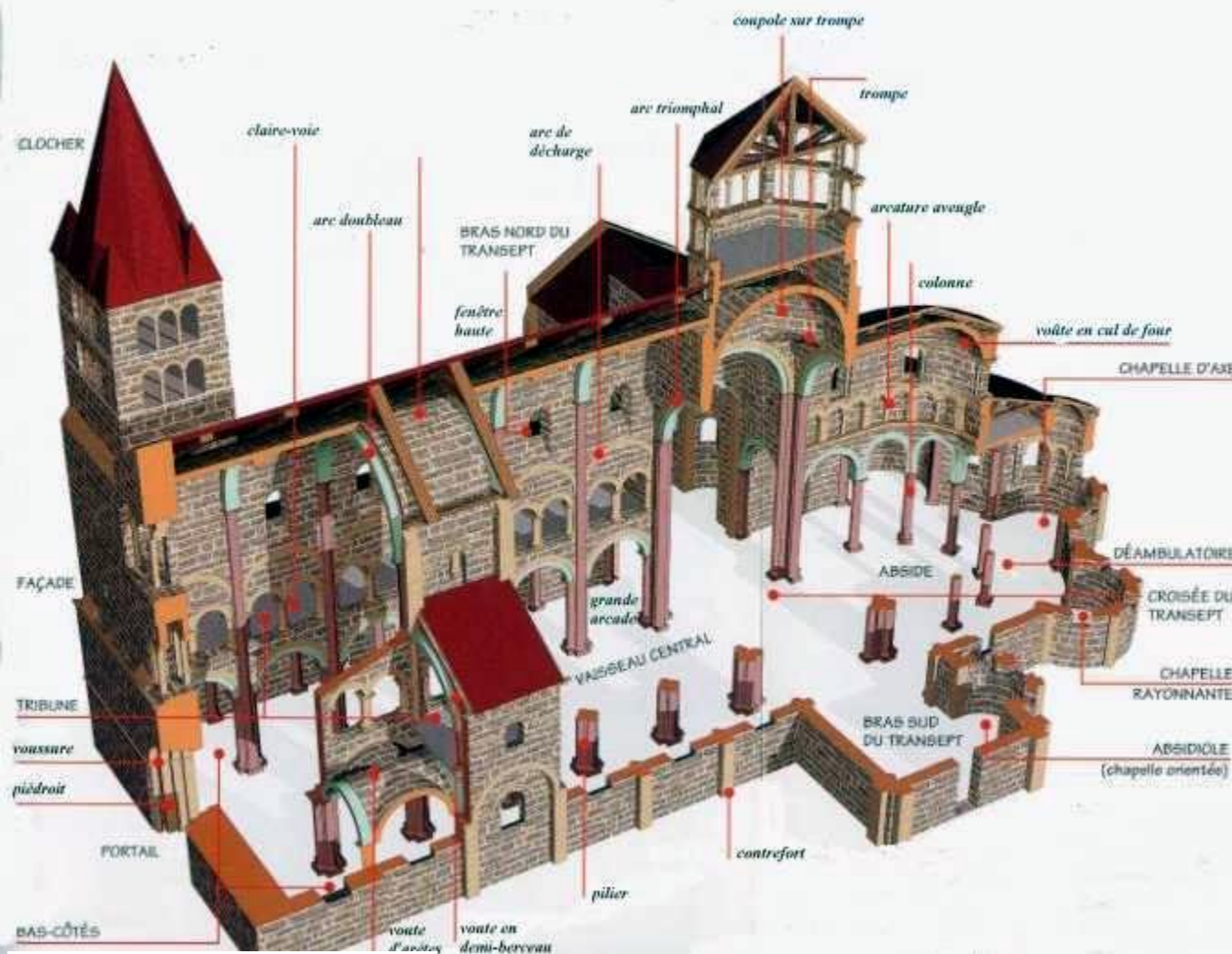

The major effect of the Panopticon [is] to induce in the inmate a state of conscious and permanent visibility that assures the automatic functioning of power.

Michel Foucault, *Discipline and Punish*

Claude-Nicolas Ledoux – Solivary v Chaux

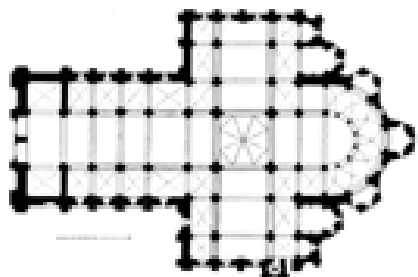

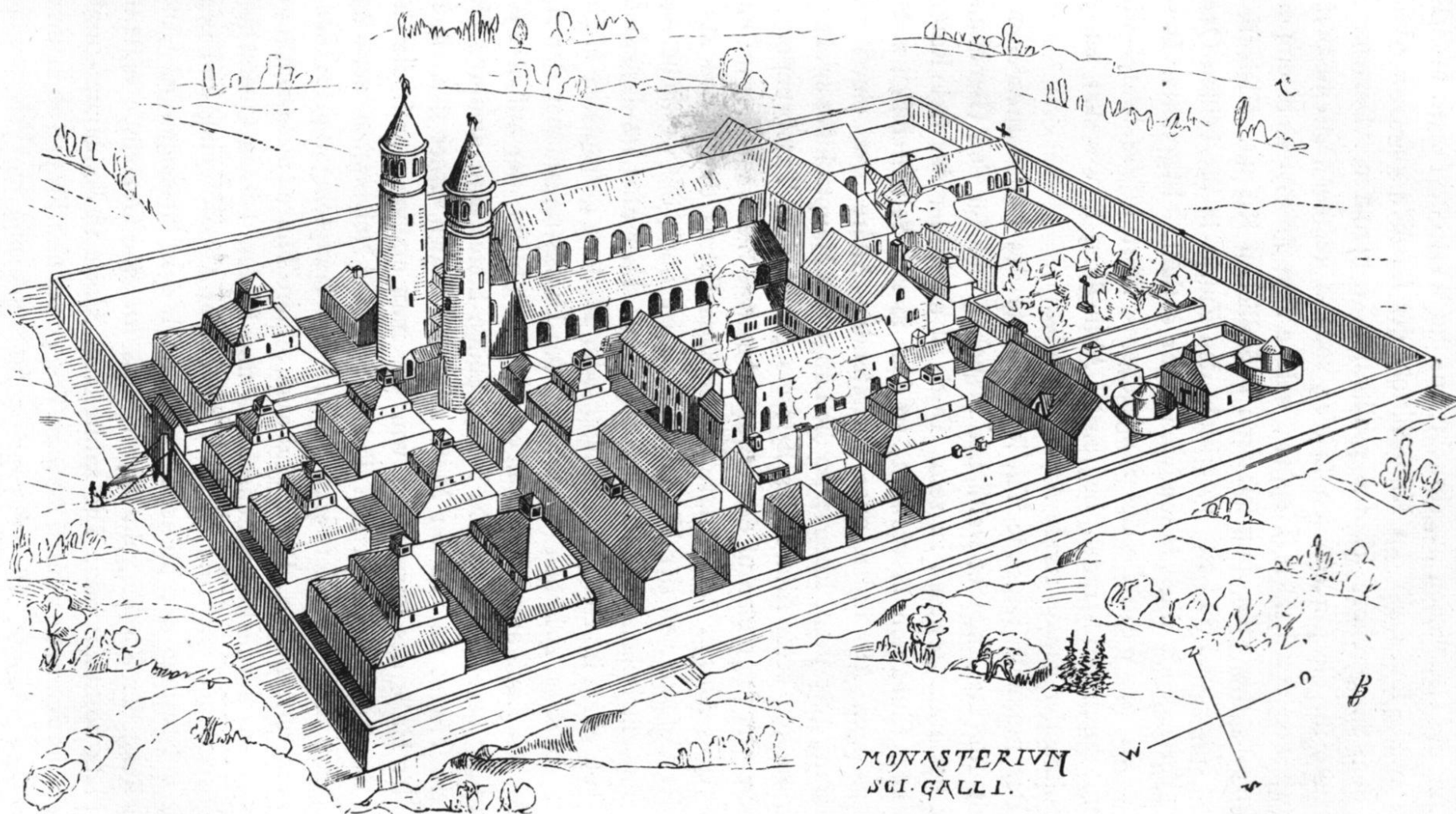

Poutní chrámy

- ideologie pouti už v Bibli
- kult svatých a hroby světců (Jerusalém)
- kult relikvií
- 3-5 lodní stavby
- západní fasáda s věžemi
- chór s ochozem a věncem kaplí
- transept s kaplemi
- hlavní loď má valenou klenbu, boční lodě křížovou

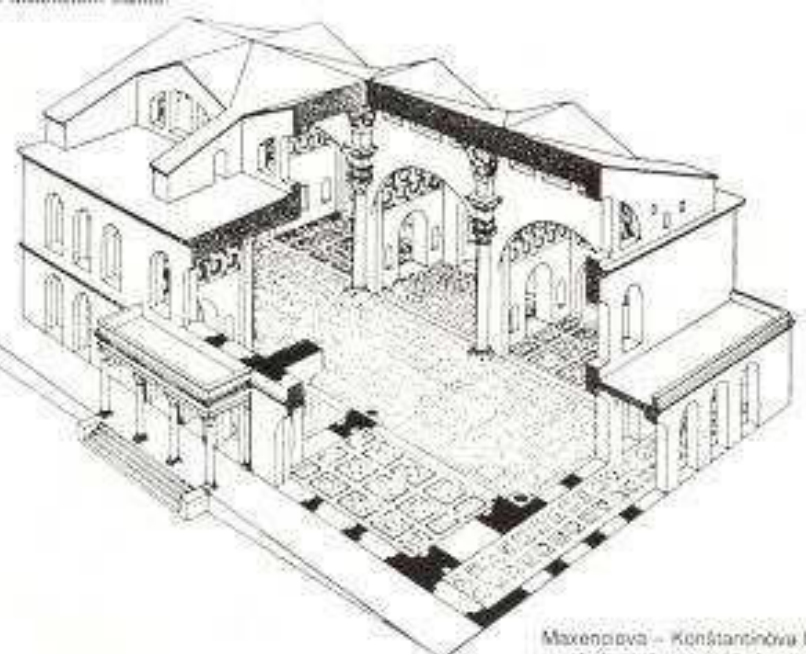
Tours, Limoges, Conques, Toulouse, Santiago de Compostella

* Kloster Sanct Gallen nach dem Grundrisse vom Jahre 830. (Lasius).

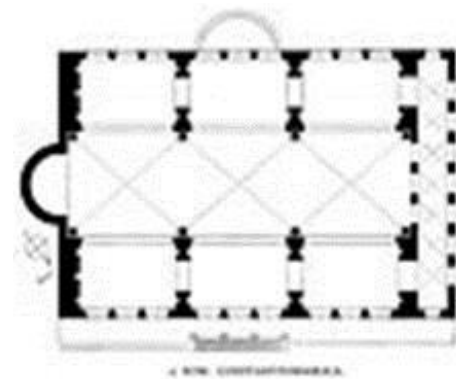
Rekonstrukce ideální podoby kláštera dle plánu ze St. Gallen (refektář, rajský dvůr s křížovou chodbou, dormitář, cellarium, špitál, herberga, hospodářské budovy, skriptoria,..)

Maxenciova – Konštantínova bazilika v Ríme

Řím, Maxenciova bazilika, kol. 312

Řím, bazilika sv. Petra, kol. 400

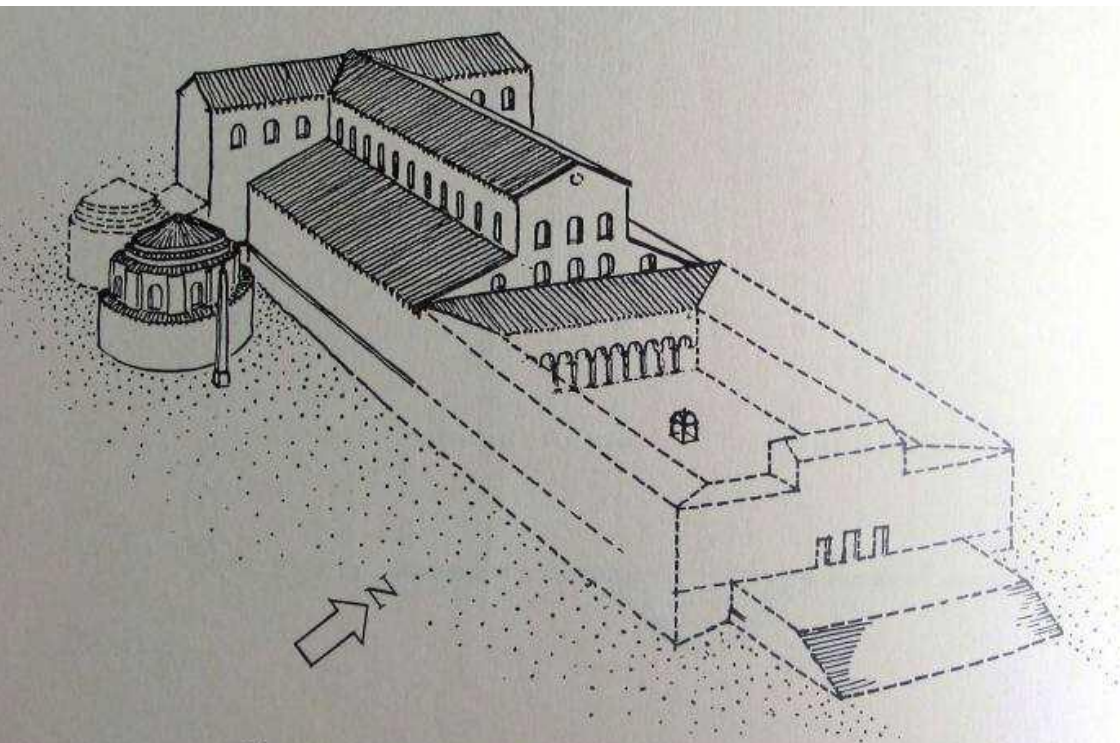
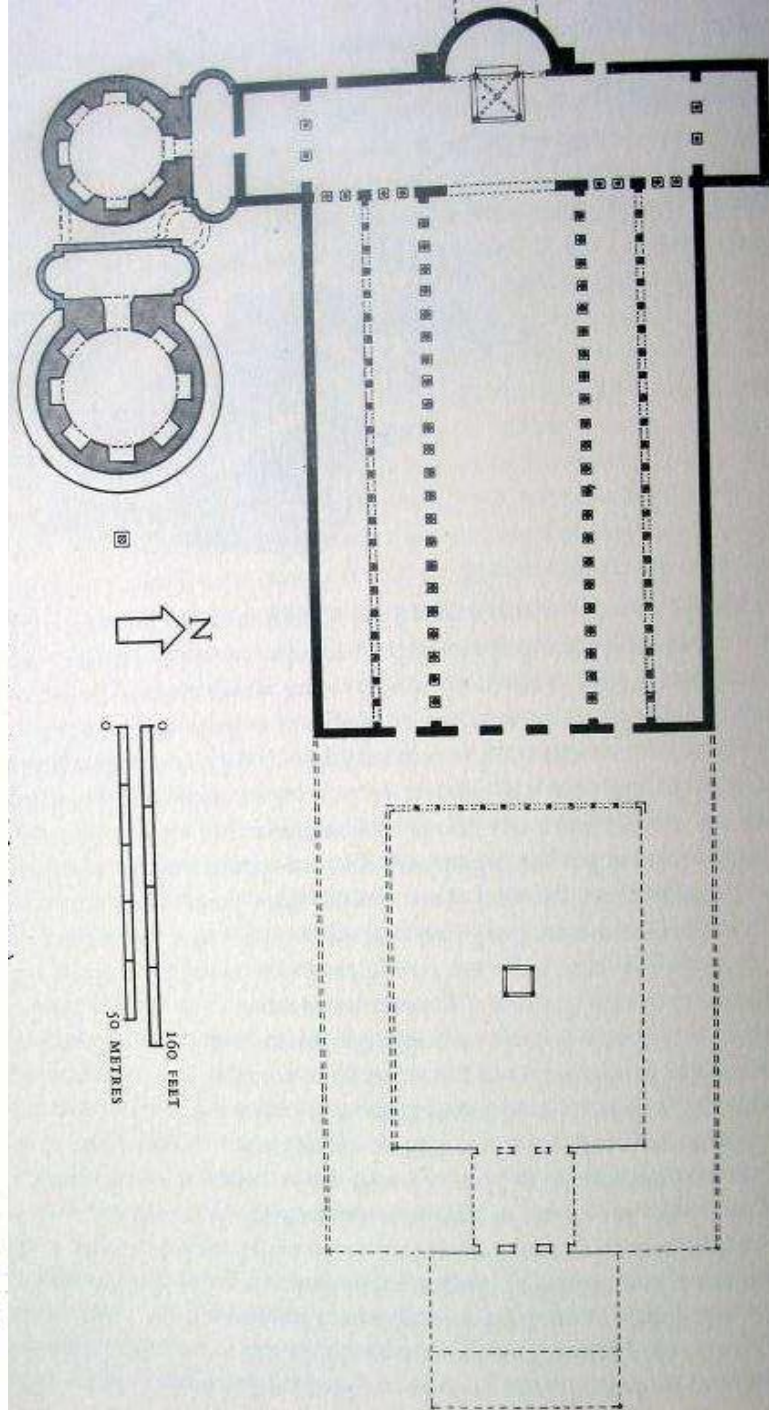
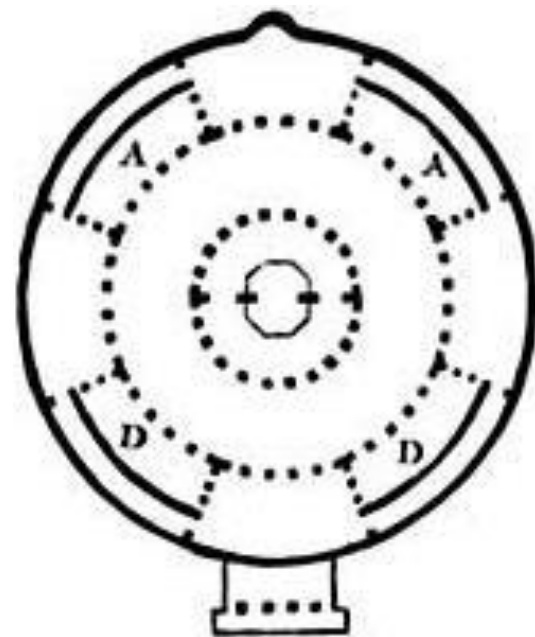
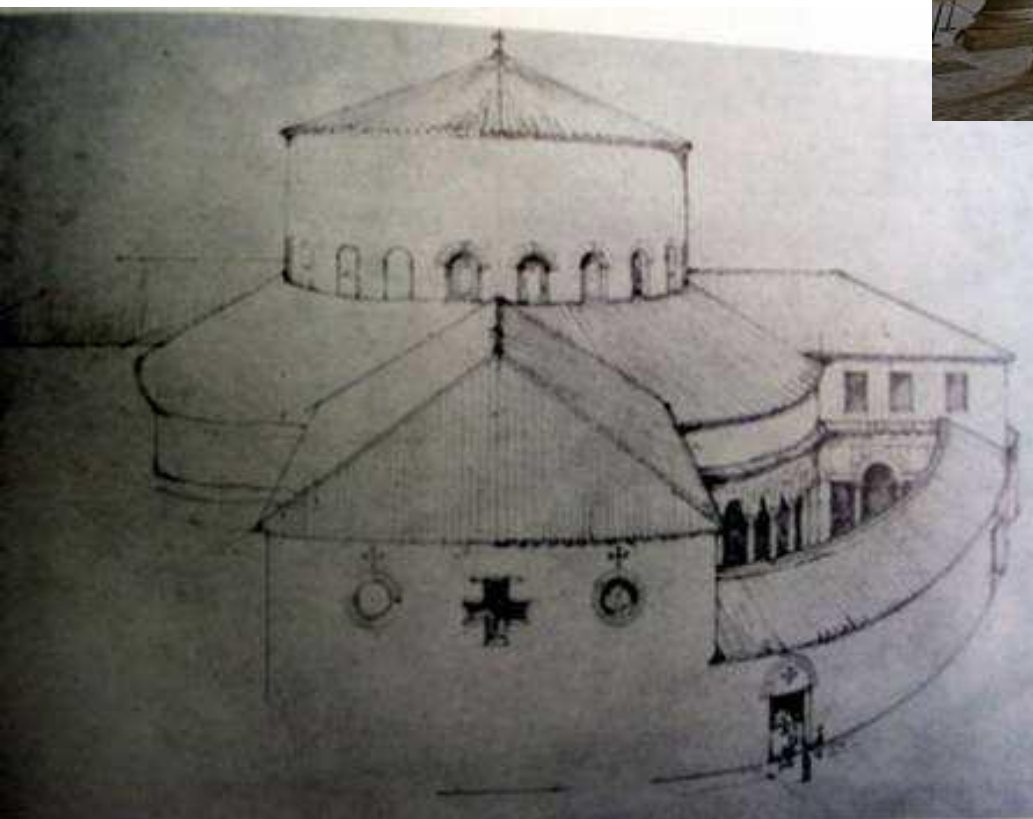

Figure 14. Rome, St Peter's, as in c. 400. Isometric view

Řím, S. Stefano Rotondo, 468-83

(8) Rome, S. Stefano Rotondo, 468-83. Reconstruction by Spencer Corbett

Sýrie, Qalat-Siman, martyrium, kol. 470

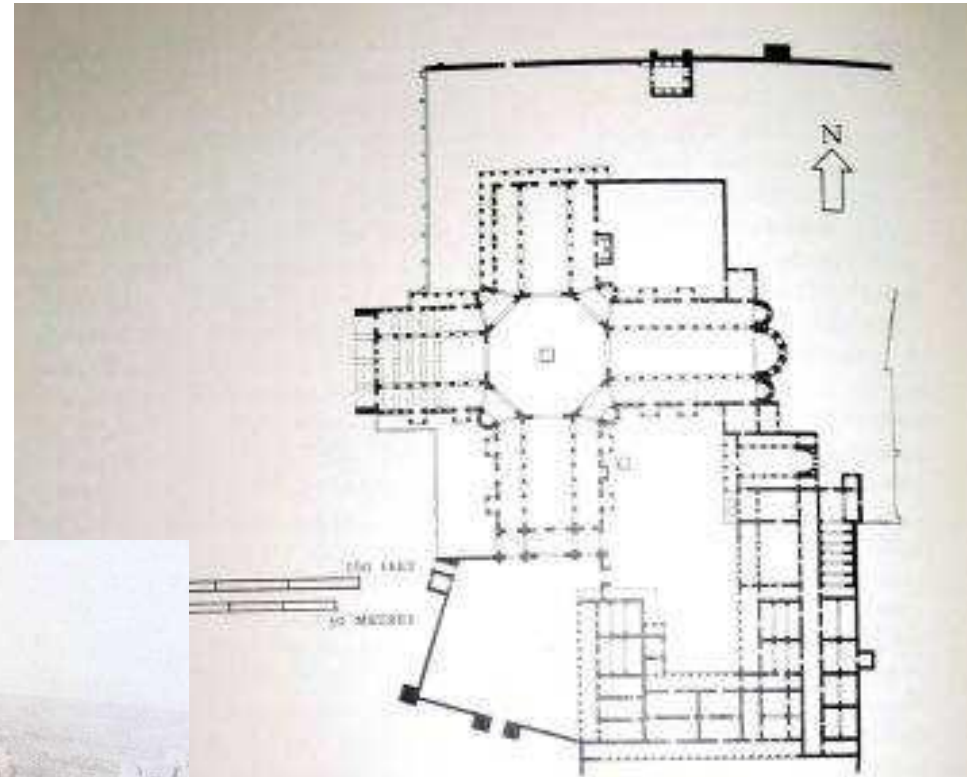

Figure 43. Qalat-Siman, martyrium, c. 470. Plan (1:3250)

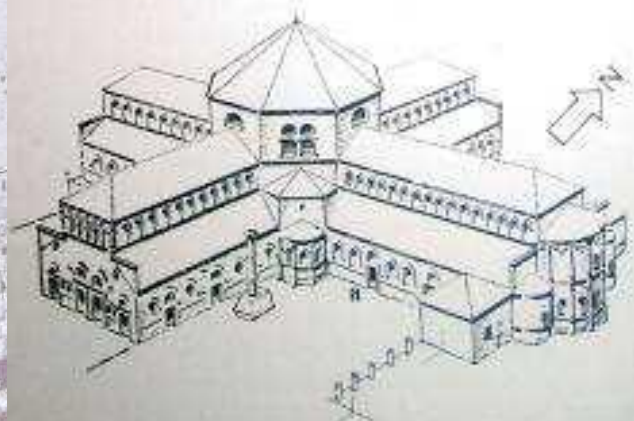

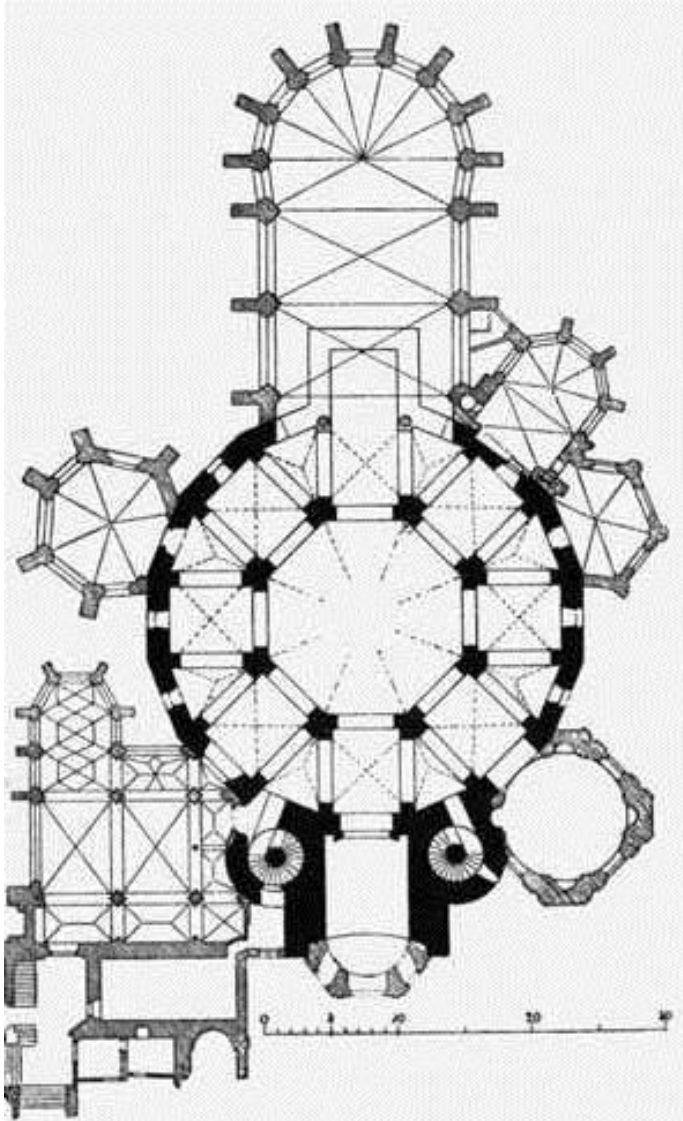
Figure 44. Qalat-Siman, martyrium, c. 470. Isometric reconstruction

PROSTOR

Aditvní prostor –

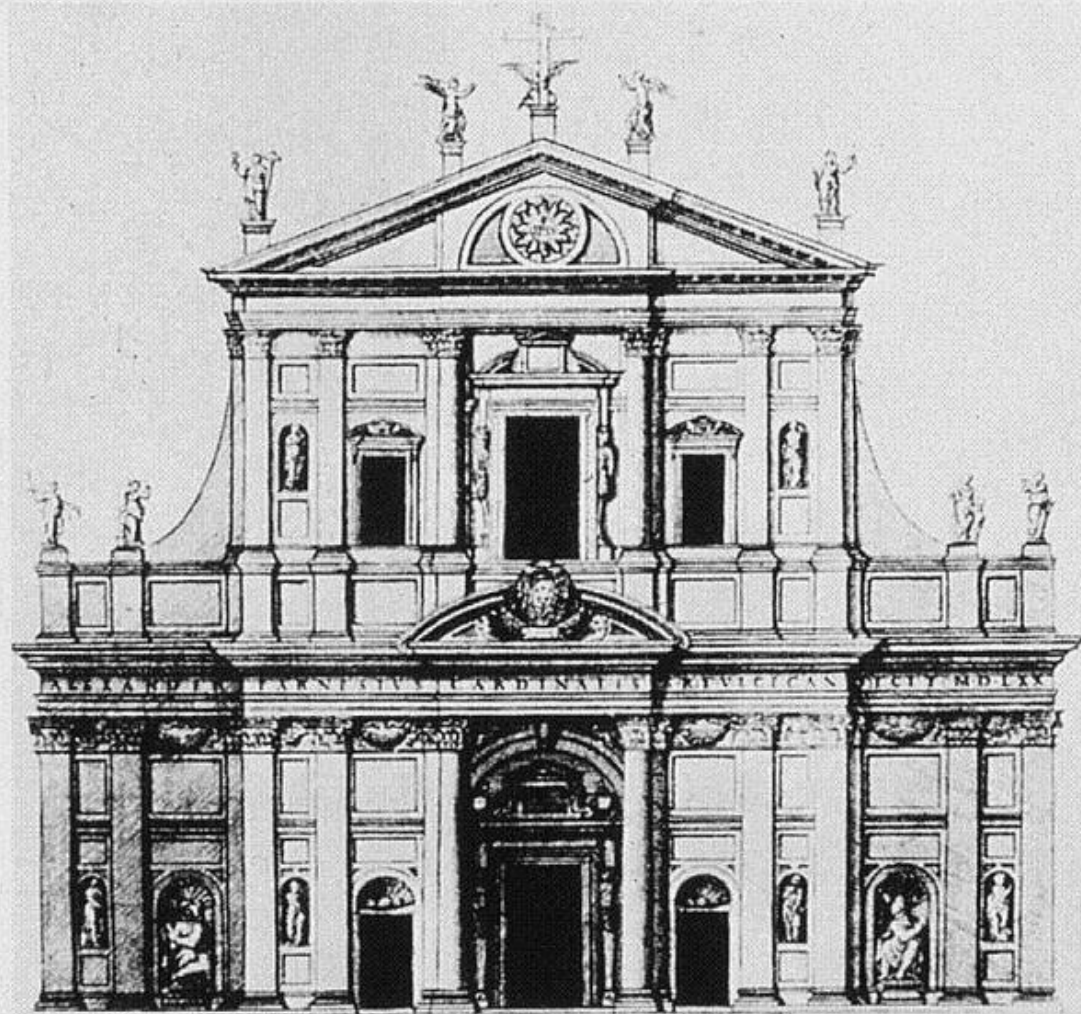
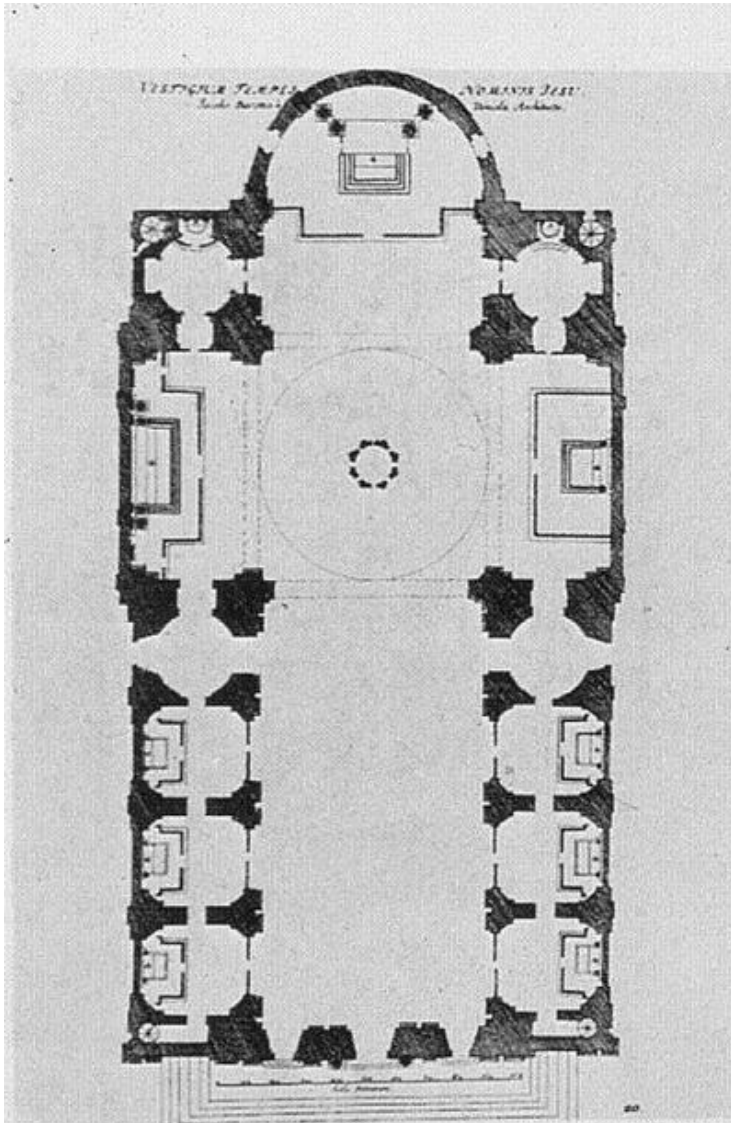
půdorys je složený z jednotek, které se přidávají k sobě, centrální prostor se rozpíná a zatlačuje další, základní jednotka se stále opakuje

Otto von Metz, Císařská kapele v Cáchách

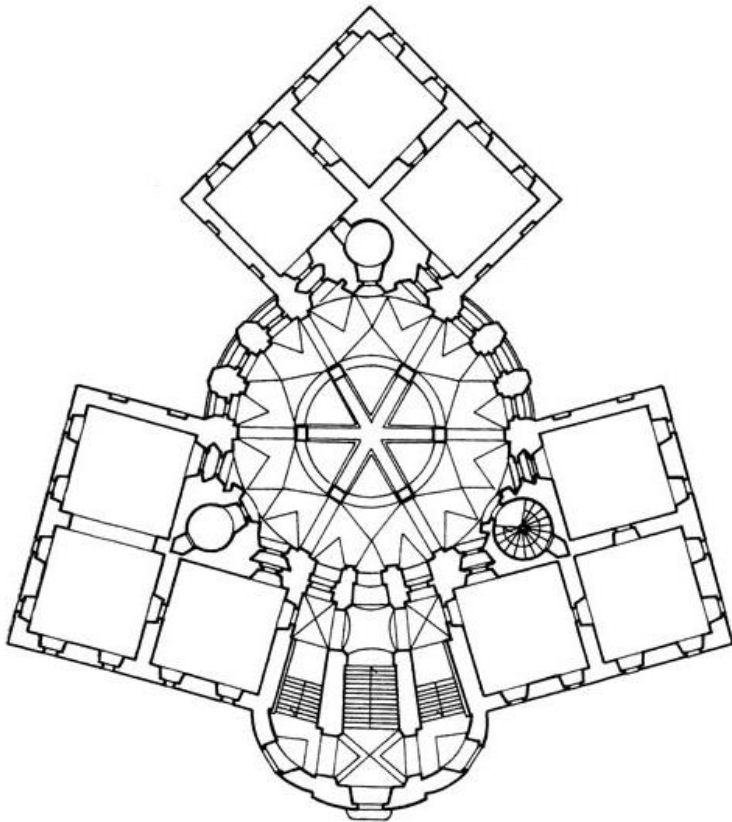
Divisvní prostor – hlavní prostor proniká do menších, celek je dělen

Il Gesú, Řím, 1580

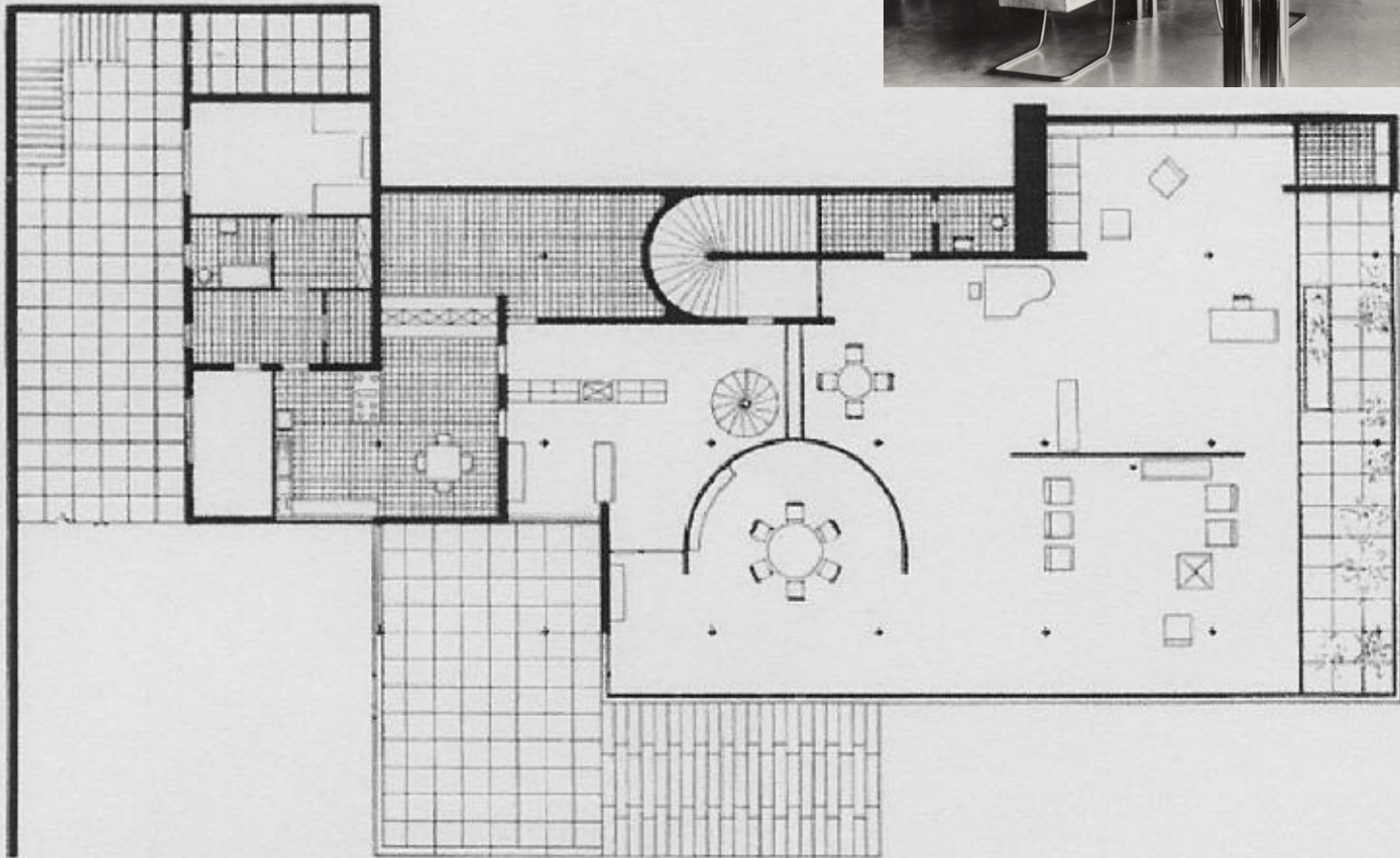
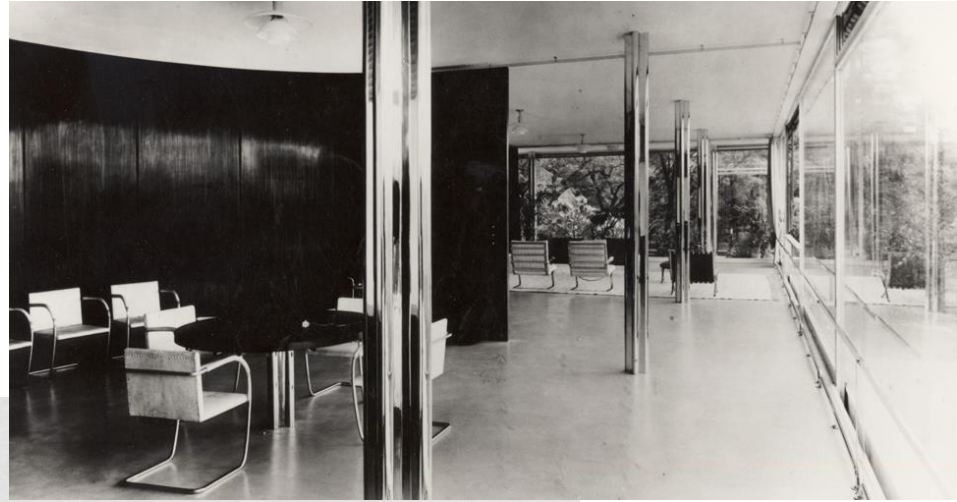
V baroku se prostorové jednotky často prolínají

Jan Bležej Santini Aichel, zámek Králova koruna, Chlumeck nad Cidlinou, 1723

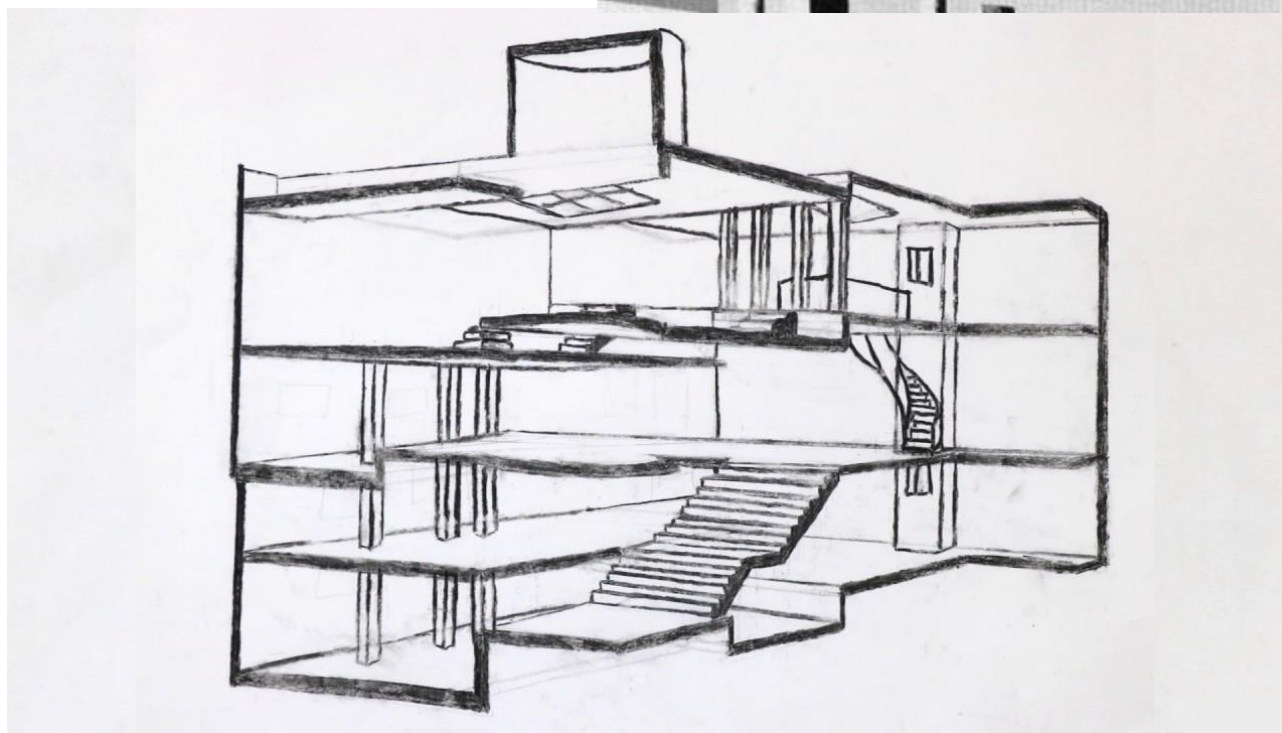
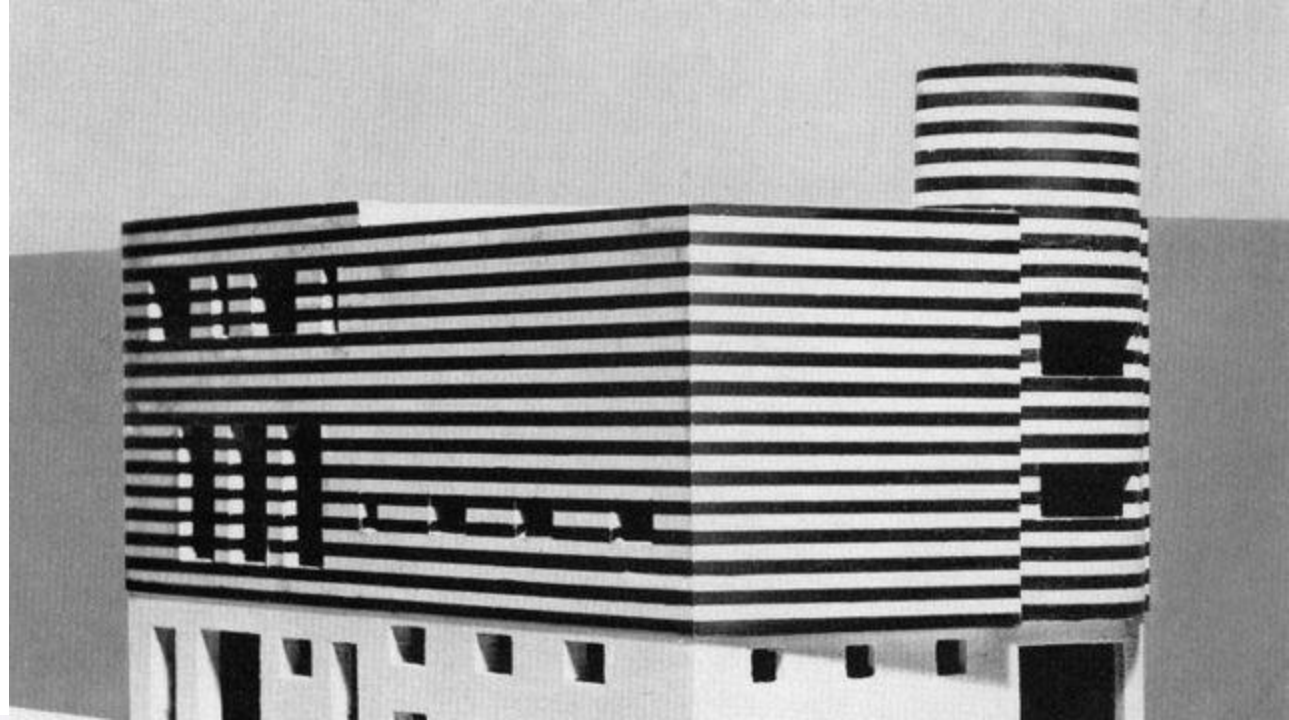

Plynoucí prostor

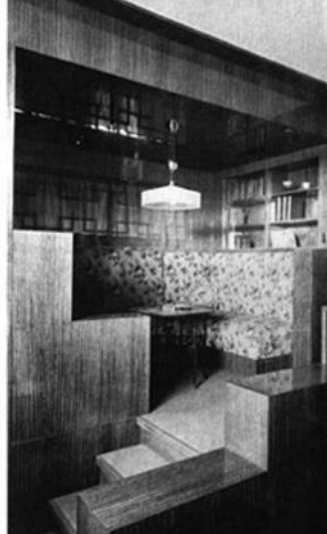
Mies van der Rohe, Vila Tugendhat, 1928

A. Loos, návrh domu
Josephine Baker, 1927

A. Loos, Müllerova vila, 1930

„Moje architektura vůbec není koncipována v plánech, nýbrž v prostorech (kubusech). Nenavrhuji žádné půdorysy, fasády, řezy. Navrhuji prostory. U mne neexistuje žádné přízemí, první patro apod... U mne jde pouze o související kontinuální prostory, pokoje, předsíně, terasy atd. Patra se prolínají a prostory na sebe navazují. Každý prostor potřebuje jinou výšku: jídelna je přece vyšší než spíž, proto jsou stropy prokládány v různých úrovních. Spojit tyto prostory tak, aby výstup a sestup byl nejen nepozorovatelný, ale zároveň aby byl i účelný, v tom spočívá, jak vidím, pro ostatní velké tajemství, zatímco pro mne je to velká samozřejmost. Domnívám se tedy, vraceje se k vaší otázce, že toto prostorové působení a tuto prostorovou úspornost se mi doposud nejlépe podařilo uskutečnit právě v domě Dr. Müllera.“

— Adolf Loos, Plzeň 1930

„...když někde v lesích narazíme na pahorek, dva metry dlouhý a metr široký, navršený do tvaru pyramidy, zvažníme a něco nám řekne: zde je někdo pohřben...to je architektura.“

HMOTA

TEKTONIKA – „velký řád“, za **architekturu tektonickou** je považována stavba, jejíž tvary vyjadřují nebo naznačují statickou funkci stavební konstrukce působí spíše navenek

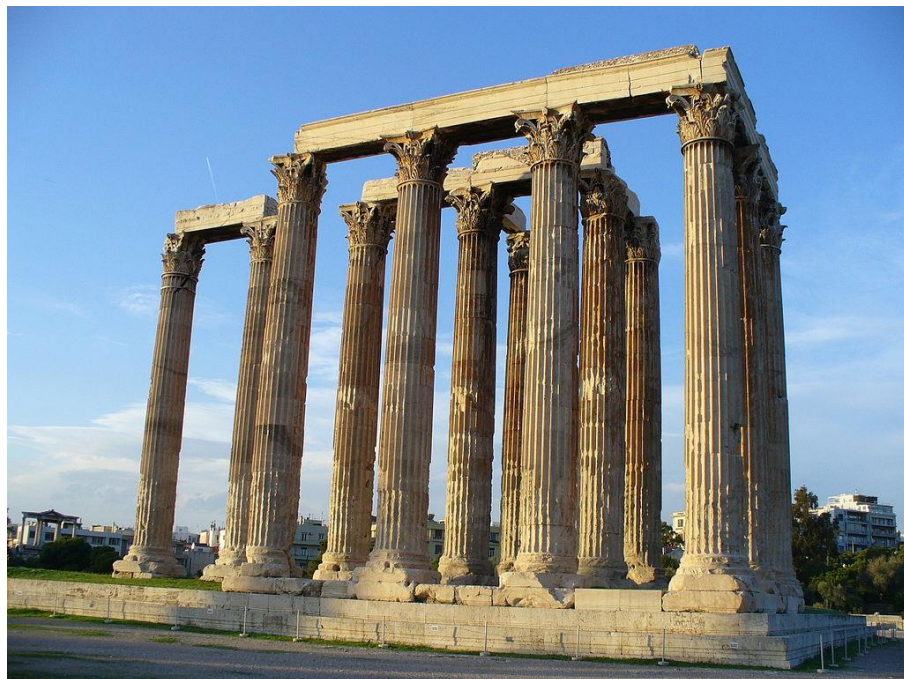
Princip vytvářející architektonickou hmotu ze 2 částí:

části nosné (sloupy, podpěry)

části nesené (překlad)

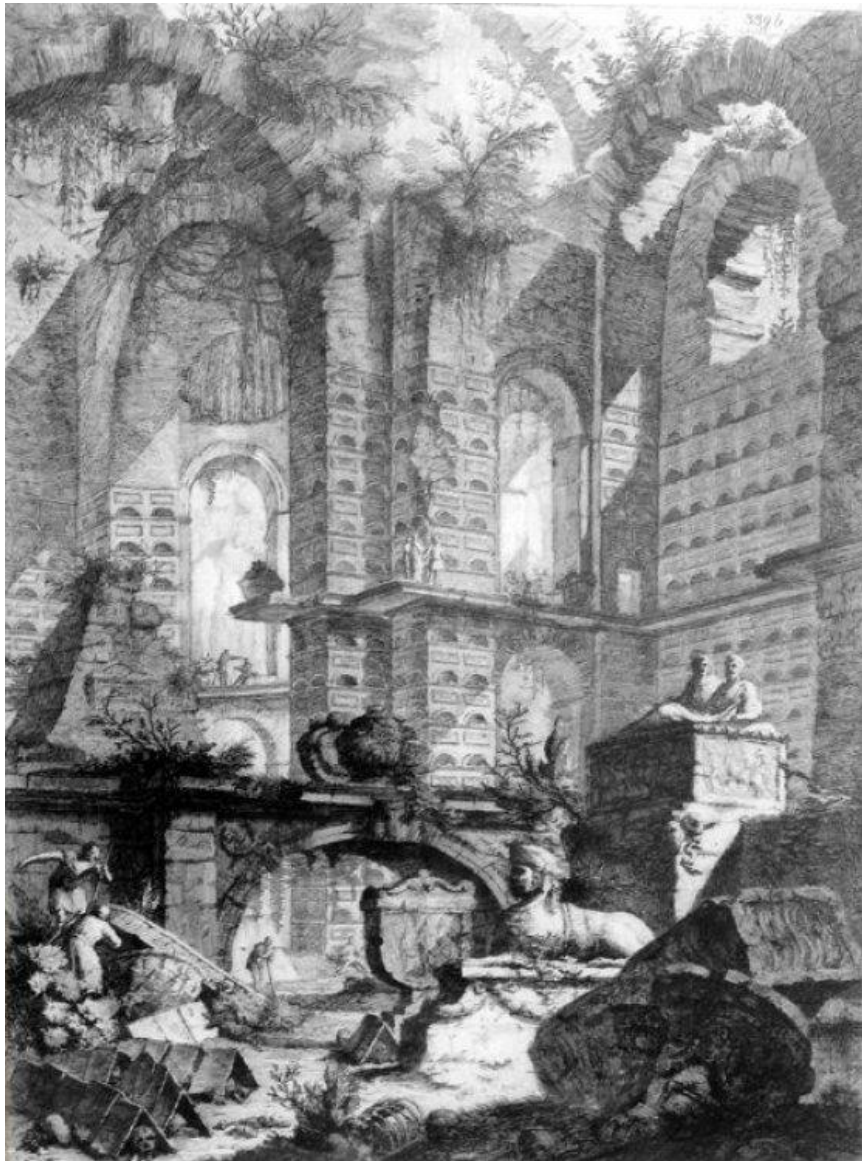
Diuv chrám v Olympu

Esslerova přádelna, Brno-Obřany

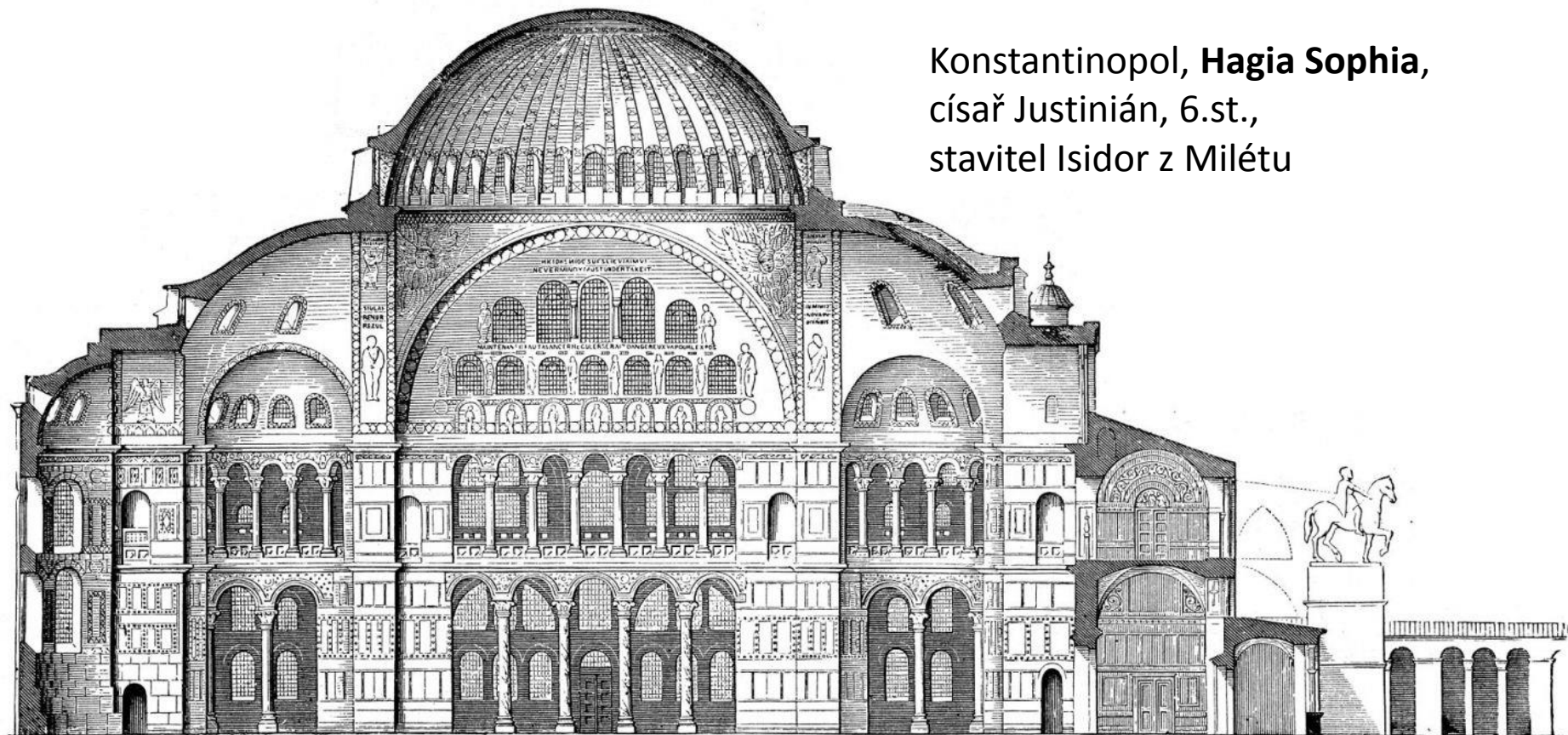
STEREOTOMIE – rozmanité prostory, působí jakoby vyhloubené, zákl. prvky pilíř-arkáda
exteriér působí zpravidla prostě

Gianbattista Piranesi, Columbarium

Invenzioni Capric di Carceri all Acqua Forte, 1760

Konstantinopol, **Hagia Sophia**,
císař Justinián, 6.st.,
stavitel Isidor z Milétu

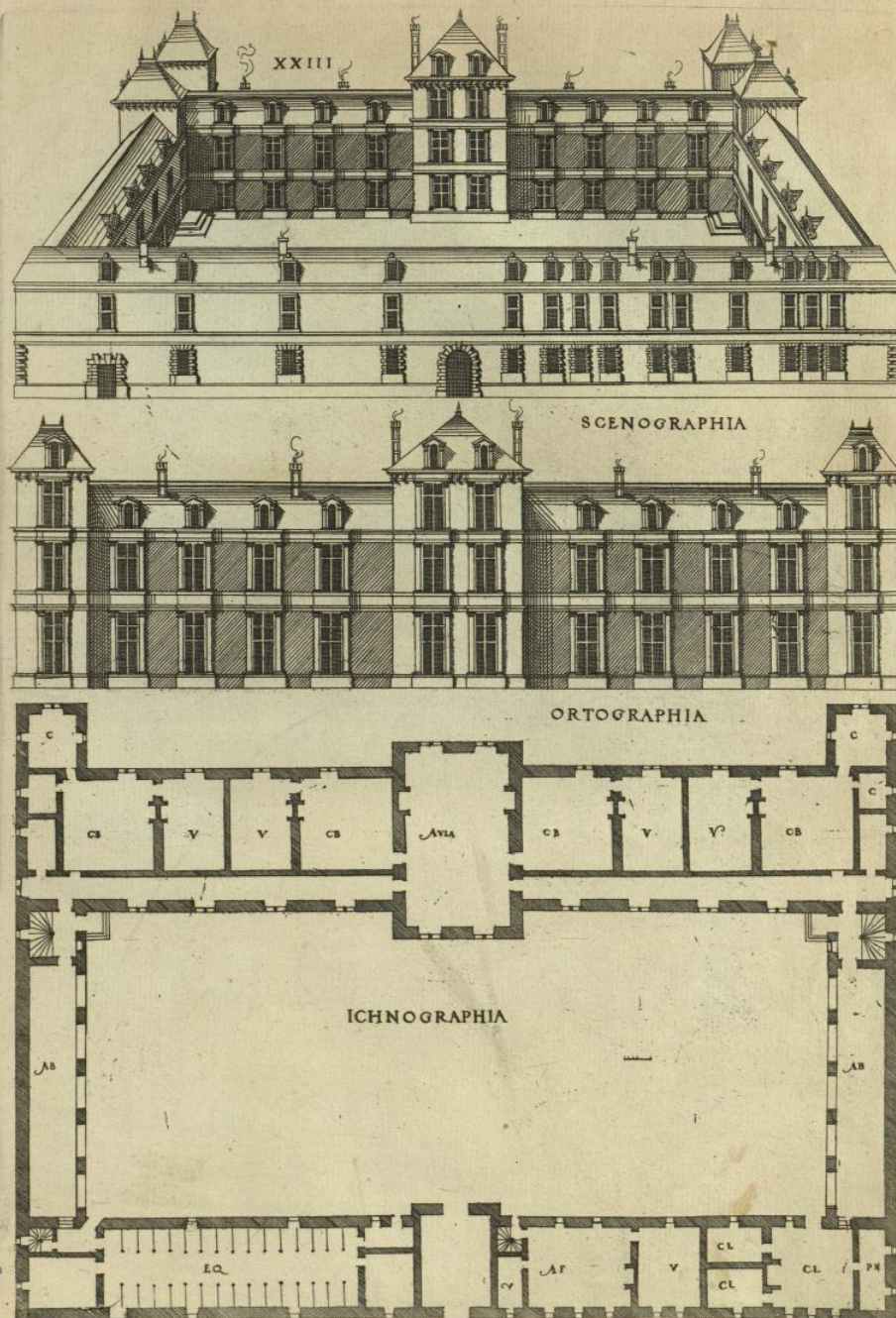
Vitruvius: 3 druhy projektů
(půdorys, nárys, řez)

Ichnographia – pozemní plán,
geometrická projekce horizontálního
řezu, obrys budovy s naznačením
prostorového uzpůsobení a funkcí
(zdi, okna, dveře, krby),
plošné vymezení stavby

Orthographia – nárys, měřítko,
vertikální obraz průčelí a zmenšené
zobrazení tvaru budoucího díla,
nakreslené podle jeho poměrů

Scaenographia – řez, perspektiva,
prostorový pohled, nástin průčelí a
ustupujících boků, ve kterých linie
směřují ke (společnému) středu

Dále **profil** (vertikální řez), „kavalírský
projekt“ (pohled seshora), **veduta**,...

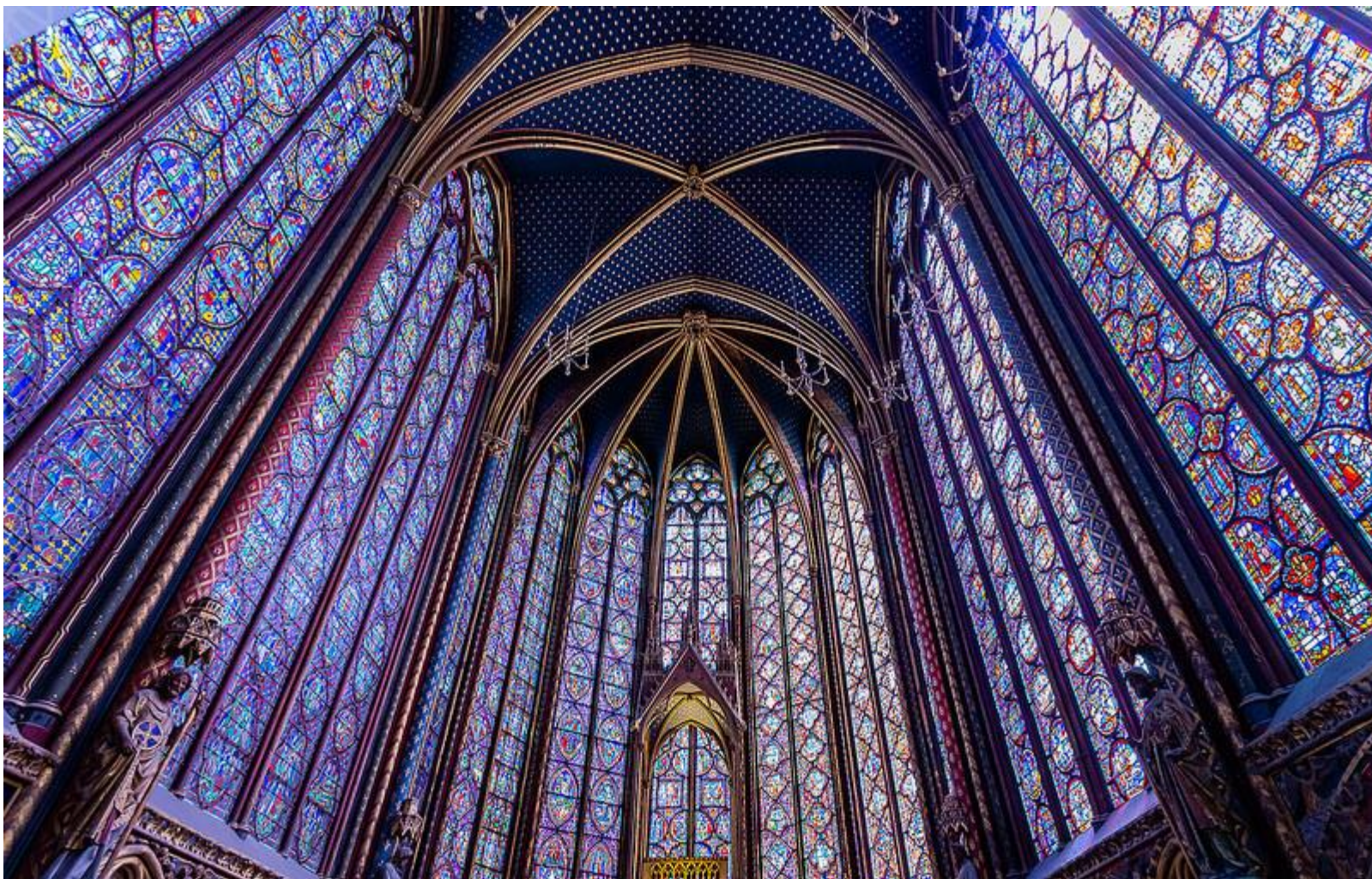

SVĚTLO

Zásadní faktor při vytváření prostoru (rozdělení, zvětšení,...)
Ilusivní prostředky

Vitraille – 1260, barevné sklo, pak mléčné (větší prosvícení, sochy se dostávají dovnitř)

Saint Chapelle, Paříž, 1248

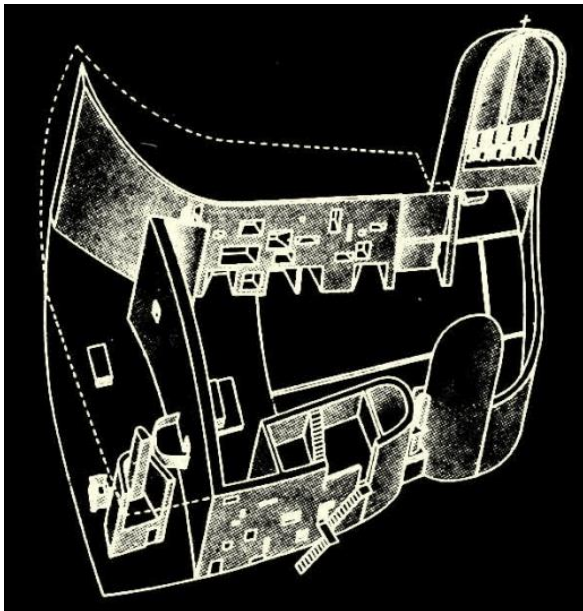
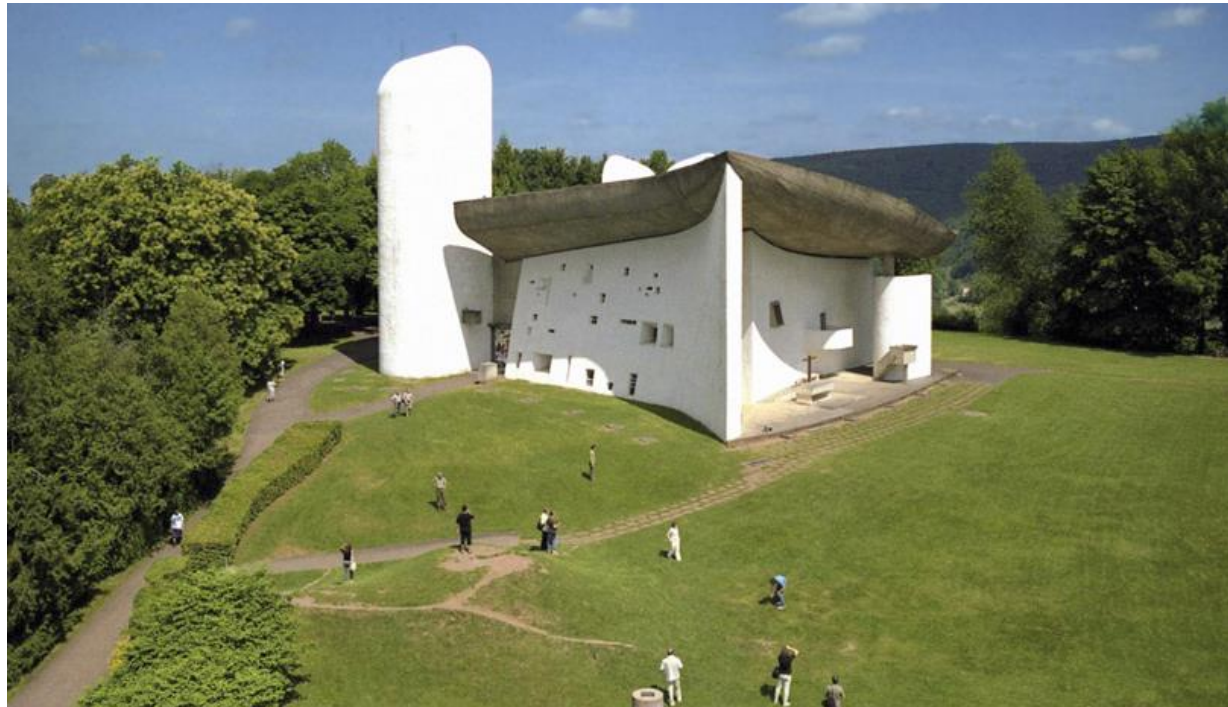
Jan Vermeer van Delft, Dívka s váhou, 1664

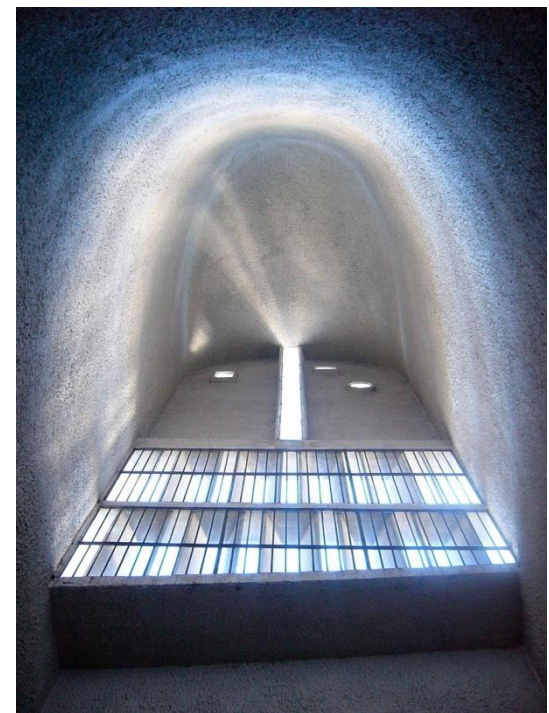
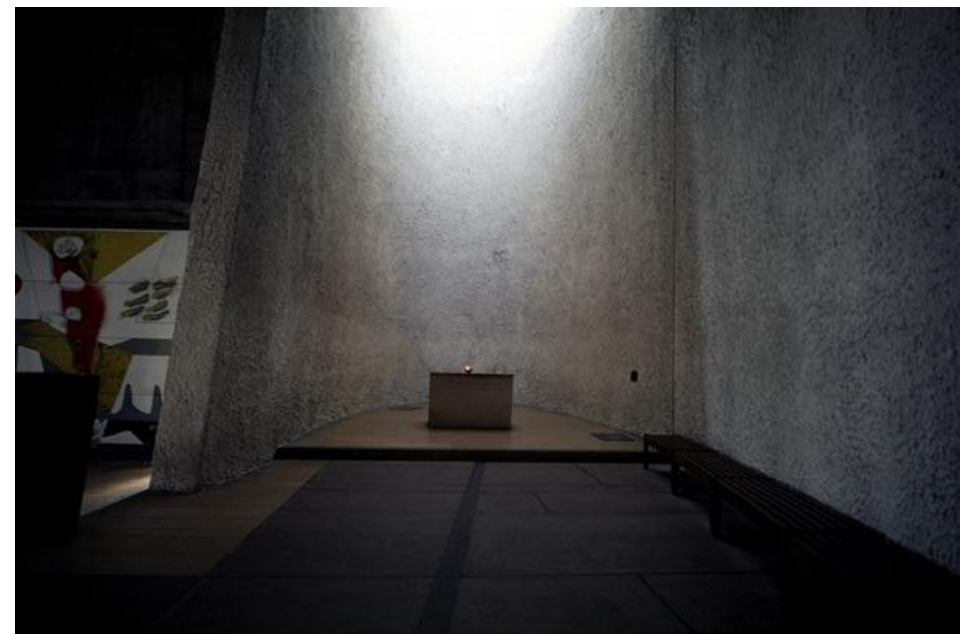
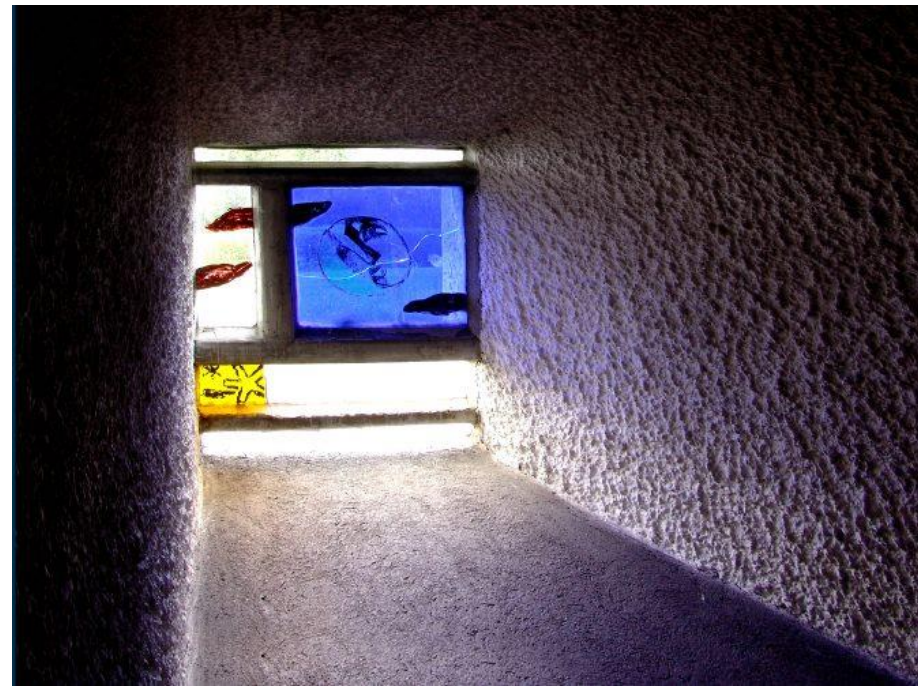
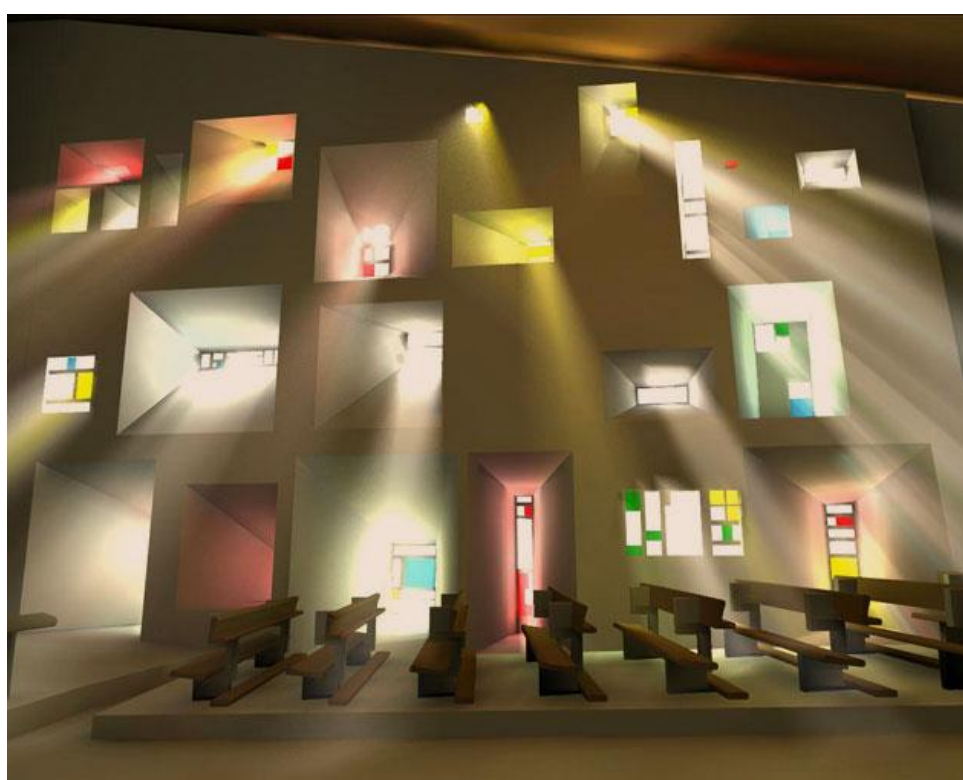
Umělé osvětlení

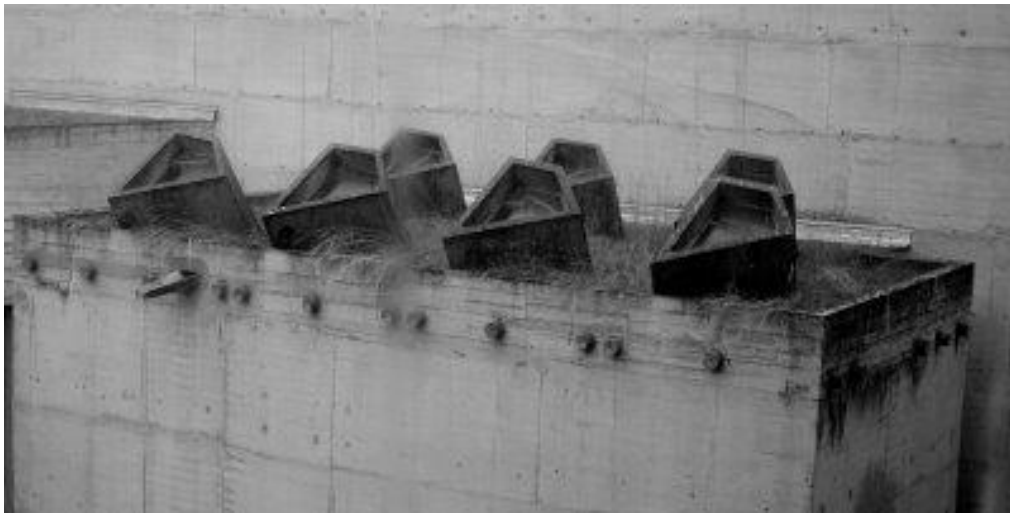
- dříve systémy zrcadel, slavnostní příležitosti
- nejlepší světelné efekty v baroku, interiér i exteriér (přístavky, světelné komíny)

Le Corbusier, Notre Damme du Haut, Ronchamps

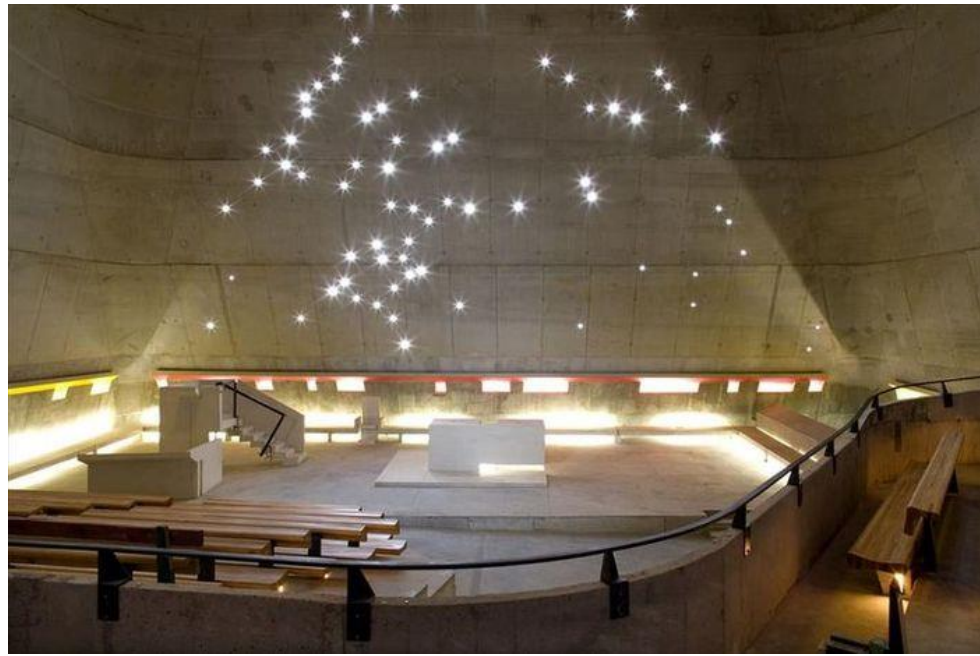
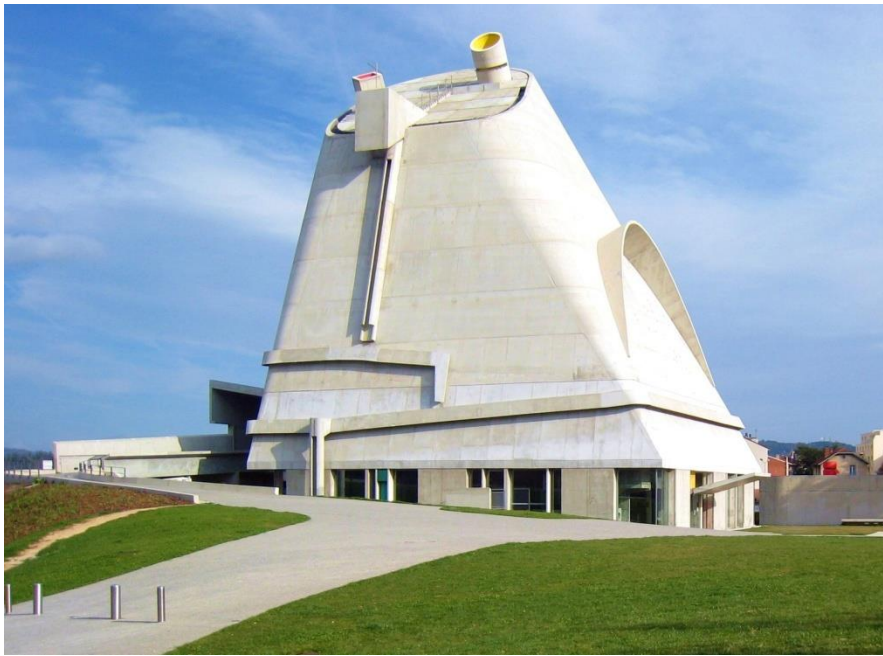

Le Corbusier, klášter La Tourette

Le Corbusier, kostel Firminy

Domenico Martinelli, palác Rabutin, Burgundsko
- Vytváření kontur na fasádě s pomocí světla, různé hloubky pilastrů

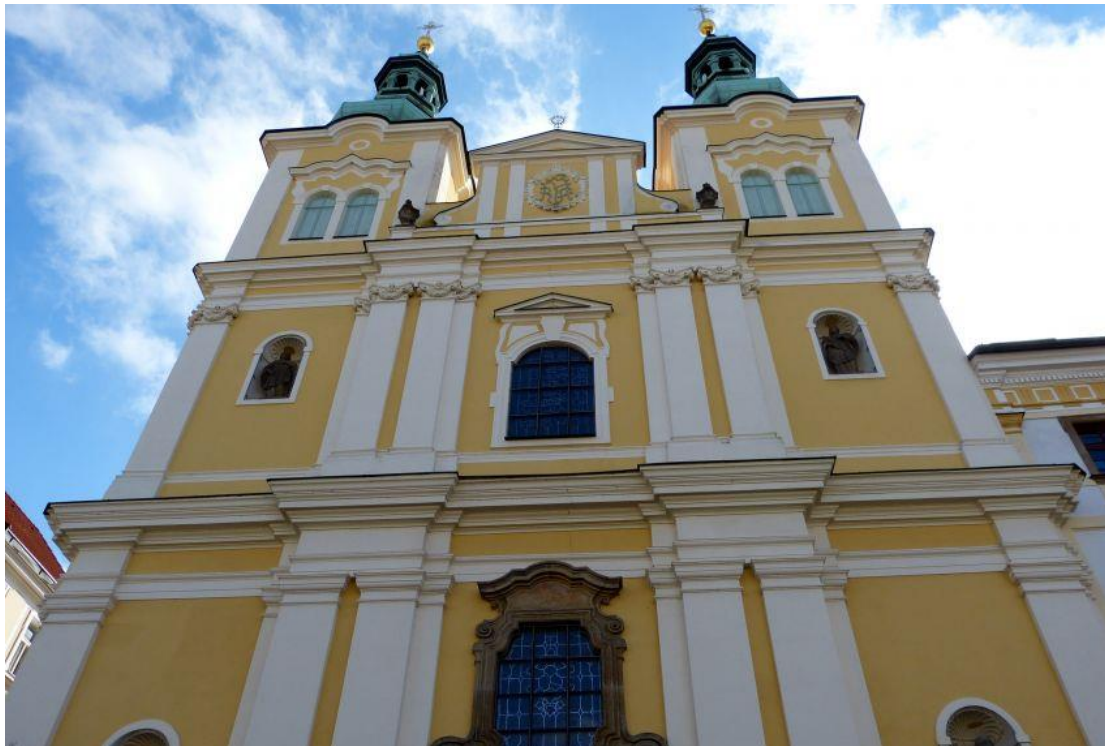
BARVA

V baroku barevné fasády (červená, žlutá,..), tektonické prvky světlé (bílá)

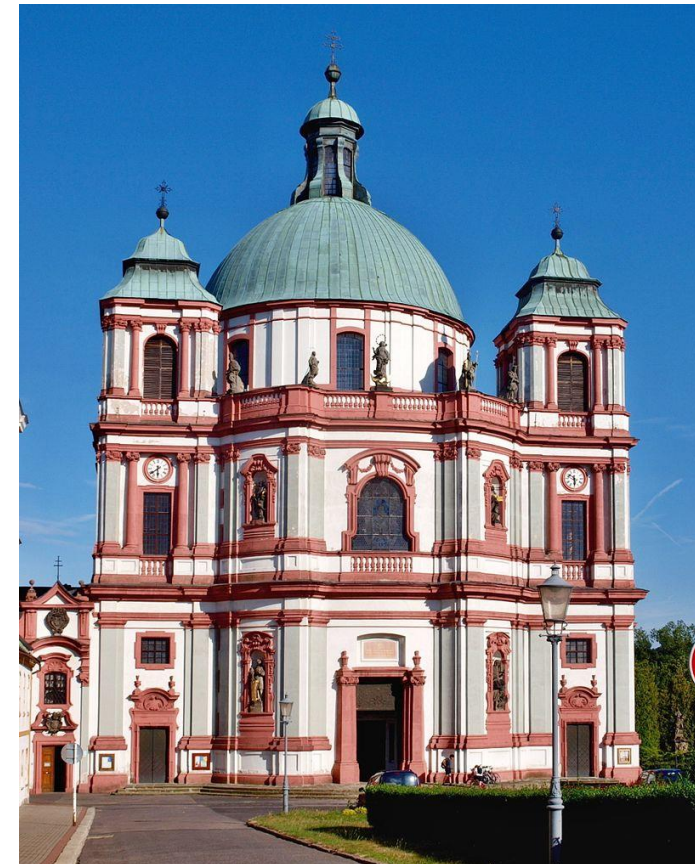
Hildebrand, Martinelli

Kolem 1700 světle žlutá proti bílé, jemně modrá, dva odstíny žluté,..

18. st. – klasicizující tendence – bílá a šedá („*steinfarbe*“, dokreslováno žilkování)

Kostel nanebevzetí P. Marie, Hradec králové, 1666

Basilica minor - Kostel sv. Vavřince a sv. Zdislavy v Jablonném v Podještědí, 1711

Architektonický popis

- 1) VNĚJŠÍ PROSTOR – umístění (kde, popis terénu)
- 2) PŮDORYS – rozdělení na exteriér a interiér
- 3) VNĚJŠÍ HMOTA – hlavní fasáda, boční části, od nejvýraznějších prvků k méně podstatnému, od středu k bokům, od spodu nahoru,...
- 4) VNITŘNÍ PROSTOR – rozčlenění, vzhledem k funkci (reprezentaci,...)

Doporučená literatura:

Jan Jehlík: Rukověť urbanismu

Jan Michl: Funkcionalismus, design, škola, trh

Kateřina Šedá: Brno

Jan Gehl: Svět měst

Jan Gehl: Život mezi budovami

Steen Eiler Rasmussen: Jak vnímat architekturu

Kroupa: Školy dějin umění

Design v Českých zemích 1900-2000

Bernard Rudofski: Architecture without architects

Jiří Hrůza: Svět měst

Od jeskyně ke katedrále

Použité zdroje, obrázky:

[https://fr.wikisource.org/w/index.php?title=Fichier:Villard de Honnecourt.djvu&page=50](https://fr.wikisource.org/w/index.php?title=Fichier:Villard_de_Honnecourt.djvu&page=50)

<https://www.geogebra.org/m/nmuaSXRk>

<http://www.istartedsomething.com/bingimages/#20130310-uk>

https://de.wikipedia.org/wiki/Forum_Fridericianum#Opernhaus

<https://www.archdaily.com/544946/ad-classics-cenotaph-for-newton-etienne-louis-boullee>

<https://www.ancient.eu/image/3154/>

<https://www.ngv.vic.gov.au/explore/collection/work/28242/>

http://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MG.B_14794

<http://brewminate.com/construction-and-behavior-of-the-pantheon/>

<https://stampsy.com/stamp/25216>

https://www.youtube.com/watch?v=aKX_WhQpeB8